

TEMETŐNK SIRTAI

Korda R.T. Kiadása • Budapest

Temetők sírjai

Írta:
Egy öreg pap

Budapest, 1939
Korda Rt. bizománya

Nihil obstat.

P. Franciscus Zsiros S. J.
censor dioecesanus.

Nr. 1128—1939.

Imprimatur.

Strigoni die 15. Februarii 1939.

Dr. Joannes Drahos
vicarius generalis.

Különlenyomat
„A Sziv“ 1934. évfolyamából.

1. Bemutakozás.

Először is be kell mutatkoznom az igen tisztelt Olvasóknak. Mégpedig úgy kell bemutatkoznom, hogy elképzeljenek, de reám ne ismerjenek. Azok a történetek ugyanis, amelyeket az elkövetkező tárcákban elbeszélék majd, nem az én szerény személyemről szólnak, hanem azokról a híveimről, akiket hosszú évtizedek alatt sirjukhoz kísértem. Az én személyem tehát nem fontos itt. Ámde az udvariasság azt követeli, hogy aki szóba kezd, bocsássa előljáróba, hogy ki ő és hol van a hazája. Ezért írok sorozatom bekezdőjében magamról.

*

Először is tessék tudomásul venni igen tisztelt Olvasóim, hogy *plébános* vagyok. Hogy mikép lettem azzá, annak sora volt.

Hét éve káplánkodtam már egy nagyközségben, amikor bajba kerültem. Jobbanmondva, belekeveredtem

a „politikai tevékenységbe“, mint a fakanál a moslékba. Mert bizony a politika már akkor is olyanfélén volt tiszta, mint ahogy tiszta eledel a moslék.

Rövidre fogva a dolgot: választás volt a plébániánkon és én az Istóczy-párti antiszemita jelölt mellé állottam. Ez a párt jó 40 év előtt igen népszerű volt.

Fiatal fővel azt gondoltam, hogy nekem is csak kell valahova állanom. És úgy véltem, hogy nem lehet a helyem annak a kálvinista főgondnoknak oldalán, akit a magas kormánypárt jelölt ki többségben katolikus kerületünk képének viselőjéül. Főképp akkor kerültem az antiszemita-párt főemberei közé, amikor a kormány jelöltje a programbeszédjében a hitfelekezeti iskolákat kezdte pocskolni és azt ígérte, hogy ha őt megválasztják, visszakergetteti a papokat a templomba és államosíttatja az összes környékbeli katolikus iskolákat.

A harmadik jelölt mellé sem állhattam, akinek pártja ugyan — 48-as volt — igen megfelelt volna fiatal észjárásomnak, de az egyénisége nem tudott megnyerni. Pásztor Árkádnak nevezte magát és ujságíró

volt a fővárosban, de a falunk uzso-rásának, az öreg Pinkász Chájimnak volt a fia és a községünk öregei még a régi Piócza-Pinkász Ármin nevén ismerték. Siheder korában elkerült még hazulról. Akkor, amikor valami könyvlopás miatt kicsapták a gimnáziumból. És íme most hazakerült: képviselőjelöltnek.

Valahova csak kellett csatlakoznom és én az antiszemita-párthoz állottam. Plébánosom meg sehova sem szavazott.

A választáson a Pinkász-Pásztor győzött és reám nehéz napok következtek.

Az antiszemita-párt bukott jelöltje panaszos levelet írt a püspöknek, hogy én nem állottam a kellő erélyel mellé és azért bukott meg. A kálvinista főgondnok a miniszterrel iratott a püspöknek ellenem, mert a magas kormány jelöltjével szemben „fölforogató és felekezeti békét bántó” tevékenységet fejtettem ki és miattam bukott el a kormányzat e jeles támasza. A képviselővé választott Pinkász Ármin kortesei pedig beverették a plébánia ablakait, mert én ellenük voltam és másnap plébánosom szintén könyörgő föliratott küldött a püspök-

nek, hogy a falu békéje és a plébánia ablakainak épsége érdekében azonnal helyezzen el másfelé.

Hogy válaszolt-e a jó öreg Főpásztorom ezekre a levelekre, azt nem tudom, de annyi tény volt, hogy nem helyezett el mindjárt.

Pinkász Ármin, azaz Pásztor Arkád 48-as képviselőnk azonban nem bocsátott meg nékem. Azt proponálta pártja helyi vezetőinek, mutassák meg a papoknak, hogy velük nem lehet packázni. Ne elégedjenek meg az ablakbeveréssel, hanem hagyják ott a plébániát egészen, templomostul együtt és „keresztelkedjenek át protestánsoknak“. Kossuth Lajos is protestáns volt és így annak a hite a magyar vallás. Ő — vagyis Pinkász Ármin — szintén elkövette már ezt a lépést és ősei ősi hitét otthagyva, „évangelikusnak keresztelkedett meg“, és ugyanakkor vette föl a Pásztor Arkád nevet is.

Bujtogatásának, sajnos, fogamatja lett. A következő vasárnap beállított a plébánia irodájába Pinkász Ármin három főkortese és bejelentették, hogy ők nem akarnak a káplánnal egy hiten lenni, mert az olyan csúfosan ellenük volt a választásnál és átpro-

testálnak. Odaát is voltak már a harmadik határban az evangélikus lelkésznél, aki igen szívesen fogadta őket és megígérte, hogy egy évig párbért sem kell majd fizetniök.

Plébánosom igen nyugodtan meghallgatta őket. Utána megkérdezte tőlük, hogy melyik hittételünk valótlanságáról győződtek meg, hogy el akarják hagyni a katolikus egyházat? Mert hát feltételezi, hogy a hitét csak akkor hagyja ott az okos ember, ha valótlanságáról meggyőződött. És azt is mondják meg neki, hogy melyik az a protestáns hittétel, amelyik kedvéért evangélikusnak akarnak „kikeresztelkedni“?

Bukó-Balog Bálint, az első kortes felelt a többi nevében is. Megvallotta, hogy ők bizony meg voltak elégedve eddig a hitükkel, de a káplánt akarják csúffá tenni. Protestánsnak pedig azért mennek, mert a Pinkász... illetve Pásztor követ úr azt mondotta, hogy az a magyar vallás és Kossuth apánk is az volt.

Hiába magyarázta nekik plébánosom, hogy mi a Krisztus igazsága miatt vagyunk katolikusok és nem a káplán miatt; aztán meg ha Szent Istvánnak, Mátyás királynak és Rá-

kóczi Ferencnek elég magyar volt a katolikus egyház, akkor miért nem elég magyar az nekik is? Ők csak egyre azt hajtogatták, hogy így tesznek, mert a Pinkász-Pásztor követ úr is így látja jónak.

Végül kijött a türelemből plébánosom és azzal bocsátotta el őket, hogy jó, hát csak menjenek, mert ilyen emberekre, akik a Pinkász Ármin szavára választják meg a hitüket, nekünk nincs szükségünk.

Engem azonban bántott a dolog. Bementem a Püspök Úrhoz, föltártam előtte a helyzetet és szépen megkértem, hogy helyezzen el valahova máshova.

Jóságos Főpásztorom kissé leszállt, hogy a politikába ilyen ügyetlenül avatkoztam bele, de teljesítette kérésemet. Épp azon a napon jött a sürgöny, hogy a mákkupai plébános hirtelen meghalt. Elküldött hát Mákkupára helyettes plébánosnak és később itt is ragadtam.

Így lettem én plébános.

2. Megvallom öregségemet.

Előző írásomban bemutatkoztam „A Szív” igentisztelt Olvasóinak. Elmondottam, hogy mákkupai plébános vagyok és azt is elbeszéltem, hogy mikép kerültem jóegypár évtized előtt erre a helyre. Írásom alcímében azonban nemcsak plébánosnak, hanem *öreg* plébánosnak is jeleztem személyemet. Az események teljes és őszinte elbeszélése okából úgy vélem, el kell mondanom azt is, hogy miként jutottam annak tudatára, hogy már-már bizony még én is megöregedtem.

*

Egy magárahagyott falusi papnak a napjairól azt hiszi a nagyközönség, hogy csendesesen folynak. Pedig dehogy! Az a sok apró esemény, amelyek egy plébánia kapcsán, nap-nap után egymást követik, minden napnak meghozzák a maga gondját, munkáját és elfoglaltságát. Így telik aztán egyik év a másik után és egyik

évtized a másik után. Az ember rá sem ér, hogy gondoljon vele: folyik az idő árja és az élete már torkolatahoz közeledik.

Igy voltam én is Mákkupán. Kereszteltem, temettem, együtt örültem híveimmel, együtt könnyeztem velük. Az idő pedig múlt, múlt, anélkül, hogy reagondoltam volna.

Nemrégiben azonban olyan események történtek, amelyek ráterelték a figyelmemet ősz hajamra, hajlott vállaimra, reszkető kezeimre és csoszogó lábaimra.

A püspöki székvárosban volt ugyanis dolgom. Mifelőlünk a vonat úgy érkezik oda, hogy már reggeli nyolc órakor bent van az ember. Ebben az időben természetesen a hivatalokban még udvariatlanság volna alkalmatlankodni. Beállítottam hát breviáriumommal, — a zsoltosmások könyvemmel — hónom alatt a székesegyházba. Beültem az egyik utolsó padba és zsoltosmázni kezdtem.

Amde gyarló az ember és az e világhoz kapcsoló gondolatok körülrajozzák imájában még a papot is. Ahogy előre tekintettem a szentély padjai felé, eszembe jutott az az idő, amikor mint kispap térdeltem ott az ünnepi nagy-

miséken és ahogy a nagyoltárra néztem, föltámadt előttem életem legfontosabb pillanata: amikor pappá szenteltek azon a helyen.

Észre sem vettem, hogy mennyire múltott emlékezés mellett az idő. Órámra nézve, láttam, hogy már 9 óra jóval elmúlt és fölugorva siettem a Püspöki Irodába.

Eltelt a délelőtt és már-már tizenkettő felé járt az óra, mire minden hivatalos ügyemet elvégeztem.

Irataimat belső zsebembe tettem és ekkor meghökkenve konstatáltam, hogy a breviáriumomat elhagytam valahol. De hol? Irodáról-irodára mentem, fölnéztem a püspöki fogadóterem előszobájába is, hogy talán e helyeken tettem le. De nem találtam sehol.

Szomorított a dolog. Ez volt az új breviáriumom, a második zsolozsmás könyvem hosszú életemben. Az első, melyet fölszentelésemkor vettem, kitartott egészen addig, amíg 1913-ban a boldogemlékű X. Pius pápa lényeges változtatásokat nem rendelt el a papi zsolozsmáskönyvben. Ekkor vettem egy újat. Kiméltem, vigyázva fogtam a kezembe, hogy be ne piszkoljam annak finom, vékony lapjait.

Valahányszor imádkozni kezdtem, szeretettel síklott végig a szemem oldalának ragyogó aranyozásán. A másik breviáriumomat betettem a könyvtáramnak egyik alsó zugába, emezt pedig, az „új breviáriumomat“, ott tartottam az íróasztalomon.

Kereső utamon végül is a székesegyházba értem. A sekrestye zárva volt, de jókor jöttem, mert a harangozó épp a toronyba készült delet kondítani. Megvártam hát, míg lejön és előadtam neki a bajomat:

— Az új breviáriumomat itt felejtettem a székesegyház egyik padjában. Nem találták meg, kérem?

— Nem tudok róla, — válaszolt udvariasan a sekrestyész — mert ma délelőtt máshol volt dolgom és a fiam látta el helyettem a szolgálatot. Hanem tessék velem jönni a sekrestyébe. Ott van egy fiók, ahová a talált dolgokat be szoktuk tenni. Ha behozta valaki, biztosan ott lesz.

Úgyis cselekedtünk. A jó sekrestyész össze-vissza hányta a fiók tartalmát, de aztán kimondta a szentenciát:

— Új breviárium itt nincs. Ami itt van, az csupa ócskaság.

Nem nyugodtam bele a dologba,

hanem magam is odamentem mellé és megnéztem a talált tárgyak fiókját. A legtetején ott volt az én „új breviáriumom“ is.

— Nézze, hát itt van! Ez az! — szoltam örömmel és méltatlankodva néztem a sekrestyésre, hogy nem találta meg kedves jószágomat.

Ez azonban kivéve azt a kezemből, megnézte elől is, hátul is, az oldalát is, végül kinyitotta és lesujtó véleményt mondott:

— De hát a főtisztelendő úr *új* breviáriumot keresett, ez pedig egy öreg, zsíros, elkopott vacak!

Mintha mellbevágtak volna, úgy megütődtem ezeken a szavakon. Az én *új* breviáriumomról azt meri mondani valaki, hogy öreg, elkopott vén vacak!

De aztán megnéztem és magam is igazat adtam a sekrestyésnek. Elnyűtt, öreg jószág volt ez már. A mindennapi használat éveken keresztül elkopította. Én azonban mindennap láttam és úgy nem vettem észre, hogyan kopott, rongyolódott, piszkolódott, — öregedett.

Az utam a székesegyház közelében egy előkelő üzlet kirakata előtt vitt el. Ennek háttére tükörüvegből volt

és megállva, végignéztem benne magamat. Megállapítottam azt, amire eddig nem is gondoltam, hogy magam is elkopott, törődött, öreg ember vagyok. Hajlott a hátam, mint az olyané, aki már a földbe készül bujni. Arcomat redőkre szántotta föl a kor, szemeim nem fénylenek már az ifjúság tűzében, a ruhám pedig kopott, zöldecske, mint azé a legtöbb öreg emberé, aki azzal hárítja el az újnak vételét, hogy jó lesz az még, ami van.

Fájdalommal konstatáltam, hogy bizony már én is öreg vagyok.

*

A másik esemény, amely eszembe juttatta, hogy fölöttem is eljártak az évek, néhány napra rá történt.

Plébániámon egy buzgó tanító szervezte meg és vezeti a szívgyárdistákat. Ilyenkor nyáron sem hagyja magukra őket. Sőt talán ebben az időben még nagyobb szükségük van a gyermekeknek foglalkoztatásra, mert szüleik aratóban vannak, látástól vakulásig távoltartja őket otthonról a munka és a gyermekek magukra hagyatottak.

A jó tanító úr kirándulásra vitte a

gárdistákat és mint minden esztendőben, engem is meghívott. El nem mulasztottam volna egy évben sem, hogy legalább egyszer kimenjek velük. A gyermekek játéka, zsivaja felüdített mindig és örömmel tartózkodom közöttük. Hiszen minden pap szereti a gyermekeket. Jézus is szerette.

Este aztán fölvirágzott kalappal, fáradtan, de csengő énekszóval vonultunk vissza az erdőből a faluba. A tanító úr haladt az élen, én meg sereghajtónak az utolsók között döcögtem. Kalapom mellett nekem is néhány mezei virág volt, amelyet a gyermekek tűztek oda. Örömük tellett benne, hogy kiválasszák a legszebbeket és ők maguk illesztették fövegem mellé. Hogy okozhattam volna nekik szomorúságot azáltal, hogy nem fogadom el?!

Híveim kicsődültek az utcaajtóba, nézni a kicsinyek bevonulását. Darázs-Kuszkó Vera, az Olvasótársulatnak kenetes elnöknője is ott állt portájuknál és hallottam, ahogy bevisített lányának az udvarra:

— Gyere csak már Örzse! Nézd, még a plébános is velük van. Hogy nem restelli *véniségire* együtt masí-

rozni a gyerekekkel?! Oszť még virág is van a kalapján. No de ilyen maskarát!

Bizony elrésteltem magam. Ime, nem gondoltam arra eddig, hogy megöregedtem, sőt — mint ahogy jó hívem mondotta — eljutottam a „vénség“ napjaiig. Magamtól nem eszméltem rá, hogy ami illik a javakorban, az már egy kissé komikusan hat a ráncos arc, ősz haj, csoszogó lábak és meghajlott derék korában. Darázs-Kuszkó Vera szavából megértettem ezt is.

Hát bizony vegyék tudomásul „A Szív“ olvasói, akik majd elkövetkező történeteimet betűzgetik, hogy nemcsak mákkupai plébános vagyok, hanem ... *öreg* is vagyok. Ez pedig azt jelenti, hogy az élet emlékeit megbékelve, csendes nyugodtsággal, életbölcsességgel nézem már.

3. A nagy-kereszt.

Minden temetőnek középpontja és díszé a nagykereszt. Ennek lábánál találkoznak a sírsorok útjai és körülötte szokták eltemetni a papokat.

A mákkupai temető nagy-keresztjét én állíttattam. Jobban mondva, a régit máshova vitettem át és helyébe emeltettem a mostanit. Ez volt állásom elfoglalása után az első plébánosi alkotásom.

Ennek históriája így esett meg:

*

Mákkupára való megérkezésemkor még le sem szállottam a kocsiról, amikor a sekrestyés jelentette:

— Plébános úr kérem tisztelettel, beteghez hívtak bennünket. (Mindig többesben beszélt a jó öreg és magamagát is beleértette.) Még pedig sürgős a dolog, mert már a végít járja a vén Tarki.

— Hát akkor megyünk az Úr Jé-

zus nevében, mert az első a kötelesség és a lelkek üdve — feleltem reá.

Be sem mentem a plébániára, hanem a kocsissal küldve be porköpenyegemet és kizitáskámat, megindultam a templom felé. Közben kérdést intéztem a mellettem baktató sekrestyészhez, hogy kicsoda is az a beteg és mi baja van? A sekrestyésznek sem kellett több, csak úgy bugyogott belőle az információ.

— Bíz' olyan ember az a vén Tarki, amilyenből bár mentől kevesebbet teremtsen a fölséges Úristen. Nem látta az kérem alássan a templomot bévülről, amióta az igazi párjával megesküdött. A pénz volt annak az istene egész életében.

— Igazi párjával? — érdeklődtem.
— Hát nem igazi is volt neki?

— Volt-e? — fűzte tovább a szót a sekrestyész — volt ám, de nem is egy. A hites felesége csak addig volt jó, amíg ráíratta a birtoka felit és dolgozni tudott. Amikor aztán elbetegeskedett, elkergette. Azóta meg már a negyedikkel él. Mindenikkel csak úgy balkézről. Az egyetlen, akit megtűr maga mellett, a törvényes leánya. Most is az ápolja és az is hívatta a Plébános urat, hogy hátha

megmentheti még az apja lelkét. Mert a testinek már kondítottak: a rák-betegség ugyancsak elhatalmasodott rajta.

Elszomorodtam ezek hallatára. Hát bíz' az én első mákkupai haldoklóm, úgylátszik, nem valami példás ember. Az öreg azonban kéretlenül is folytatta:

— De még ha csak ez volna a baj! Ám amennyi forintja van a vén uzso-rásnak, — pedig sok van neki — annyi átok ragad hozzá. Nem akadt annak soha egyetlen szolgálja és munkása se, akit meg ne rövidített volna. Aztán, aki csak adósa volt, száz-tetejével fizetett néki. A szöllejét a Büki-Horváthnéól szedte el. Ötszáz forintért árvereztette el, amikor Bükinének meghalt az ura és ittmaradt öt gyerekkel. Pedig csak kétszáz forintot kölcsönzött a Bükinek, de a törvényben hamisan megesküdött, hogy ötszáz volt. Az alvégi szántóját pedig kártyaadósságba húzta ki a Fazekas asztalos alól. Váltót adott néki ez a könnyelmű fráter és ráment a három lánc jó földje . . .

Folytatta volna még a vén Tarki bűnlajstromát, de beértünk a sekrestyébe. Magamhoz vettem az Oltári-

szentséget, egy előkerült ministráns-gyereket elszalajtottunk a Tarki portára, hogy jelezze jöttünket és elindultunk, miután a sekrestyés megkondította a lélekharangot.

A betegháznál együtt voltak a szomszédok. Áhitattal térdepeltek le, amint beléptem. Az ágyban behúnyt szemekkel feküdt egy csontra aszott öregember. Elhelyeztem az asztalon a Legméltóságosabbat és odaléptem az ágyhoz. A haldokló fölnyitotta szemeit: a következő pillanatban eltorzult az arca, kissé fölemelkedett és rám rivalt:

— Ki hívta magát ide?

— Az Úr Jézus nevében jöttem, — feleltem szeliden — aki irgalmas Szívével meg akar bocsátani magának...

De nem fejezhettem be mondatomat, mert félbeszakított:

— Eddig is megvoltam én a Jézus nélkül, ez tán is megleszek. Maga pedig pusztuljon innét. Hallja! Pusz...

Most meg már ő nem fejezhette be mondatát. Hátrahanyatlott, arca fehér lett, szemei kifordultak, egyet hörgött... és vége volt.

Megrendülve állottam ott. A következő pillanatban visszatért lélekjelen-

létem és reszkető hangon szólottam a körülállókhoz:

— Imádkozzunk, hogy az Isten szebb halált adjon nekünk, mint amilyent e szerencsétlen felebarátunk halt itt a szemünk láttára . . .

A szobában nagy csend volt. Ahol a kaszás suhint, ott elhal az emberi szó egy pillanatra.

Imádkoztunk. A végével fölsírt az ágy mellől az öreg Tarki törvényes lánya:

— Édesapám! Miért nem tért az Istenhez? Miért adta az ördögnek a lelkét?!

Az ágy fejénél egy csúnya csellák asszony állott. Később megtudtam, hogy legutóbb ezzel élt a vén Tarki. Odanyult a halott párnája alá és kihúzott onnét egy fekete ünneplő mándlit . . . Ennek zsebéből jól tömött, nagy, vörös tárca kandikált ki. A Tarki-leány, aki egy pillanat előtt még az apja lelkét siratta, odaugrott és ki akarta kapni az asszony kezéből:

— Az az enyém! Én vagyok a törvényes leánya. Ahhoz kendnek nincs jussa! — kiáltotta. Az asszony azonban nem engedett és szintén visítani kezdett. A szomszédok ugyancsak belevatkoztak, ki az asszony, ki meg

a leány mellett. Csak nagy nehezen tudtam rendet csinálni; a tárcát elvettem, ott a helyszínen megolvastam a benne lévő pénzt és tanuk előtt átadtam a leánynak.

Nagyon szomorúan mentem haza... Egy szörnyű élet fejeződött itt be szörnyű módon. Úgy, hogy vissza-utasította a megbocsájtó irgalmat és kihívta az Isten igazságosságát . . .

*

Ugyanaznap délután még egy másik beteghez is hívtak. Ennek esetét és a temető nagykeresztjével való kapcsolatát, majd legközelebb beszélem el.

4. Hogy cseréltem föl a temető-nagykeresztjét?

Órákon keresztül a mákkupai legelső betegellátásom hatása alatt állottam. Megdöbbenve gondoltam vissza arra a jelenetre, amikor az öreg Tarki visszautasította a jó Isten megbocsátó kegyelmét. Pedig ott suhintotta már a kaszáját a halál az ágya fölött. Visszaborzadtam ennek a szerencsétlennek egész egyéniségétől. Hosszú életén keresztül bűnt bűnre halmozott. Vagyonának minden forintjához a jogtalanul megsanyargatottak átká tapadt, vadházasságának minden egyes napja egy-egy rúgás volt az Isten törvényén és bűnös szívét elvonta a vallásos élet javító hatásától. Összaborzadtam, amikor elgondoltam, miként fogadhatta a bírói trónon ülő Üdvözítő ezt a sáros, piszkos lelket? Délben még enni sem tudtam emiatt. Az igaz, hogy rendes ebé-

dem sem akadt, mert háztartásom még nem volt beállítva. A sekrestyés felesége hozott egy kis meleg levest és amellé falatoztam abból az elemózsiából, amit előző plébánosom az útra adott.

A sekrestyés még ebéd előtt figyelmeztetett, hogy délután egy másik beteghez is kell mennünk. Most már meg sem várta a kérdésemet, hanem magától informálni kezdett erről a hívemről.

— Czikonya Verának hívják azt a szegény asszonyt, — beszélte a sekrestyés — akihez ma délután megyünk. Úgylátszik megkönyörül már rajta az Úristen és magához veszi. Ennek ugyan megváltás lesz a halál!

— Hát hogy-hogy? — lendítettem az öreg beszélőkedvén.

— Hát úgy, kéremalásan plébános úr, hogy ez a Vera már ezen a világon elszenvedte a purgatóriumot. Először is tengersokat kínlódott az urával. Korcsmázó, iszákos ember volt és bizony a napszámjának felét sem adta haza. Merthát napszámos volt. A második fiával feküdt gyerekágyban a Vera, amikor a Czikonya elhagyta. Elment kubilni a Tiszahátra és többé vissza

se jött. Ott állt össze valakivel, a hites feleségének pedig tájára se nézett többé. Attól kezdve napszámba járt az asszony és maga nevelte föl a két gyermekét. A kisebbik négy esztendővel ezelőtt, tizenhat éves korában meghalt a szárazbetegségben. A nagyobbik meg szabólegény volna, de már az is itt van két éve az anyja nyakán, mert hát ő is hektikás. Nem tud dolgozni az sem semmit. A Verán is elhatalmasodott a mellbetegség, de még két héttel ezelőtt is napszámban volt. Onnét vitték haza, mert vért hányt. Úgy szenvedett az az asszony, mint a Boldogságos Szűzmária a kereszt alatt. Nem szólt az soha egy rossz szót sem, hanem csak az égre nézett, ha nagyon feketén borult be az ő ege. Sajnálja is mindenki az egész faluban.

— Aztán vallásos volt-e az a Vera? — faggattam a sekrestyésmet. Abban a pillanatban meg is kaptam a választ.

— Hát bizony egy szó rosszat sem tud arról senki. Minden vásárnap ott volt a templomban, jóra intette a gyermekeit és újhold vásárnapján sohasem mulasztotta el a

gyónást meg az áldozást. Most is ahogy beteg lett, első dolga volt a plébános úrért izenni. Dehát az nem bírt már akkor menni és így a szomszéd faluból a káplán gyóntatta meg.

Délután aztán elmentem a Czikonya Verához is. Betlehem-i szegénységet és szomorú elhagyatottságot találtam ott. A csontra aszott aszszornynak két nagy szeme tüzelt a láztól. Ágya mellett kuporgott egy széken a fia, akinek szintén csak a szemét kellett volna lefogni. Szárazon, kongó hangon köhögött a szegény legény is és a zsebkendője, amellyel a száját iparkodott befogni, itt is, ott is véres volt. A szoba sepretnen, az asztalon piszkos edények, az ágy gyűrött, mert senki sem volt a nagy elhagyatottságban, aki segített volna a két tehetetlen nagybetegen.

Meggyóntattam a haldoklót és utána megáldoztattam. A betegek kenetét már nem kellett neki feladnom, mert a szomszéd káplán két hét előtt részesítette benne. Könynyekig meghatott az az áhítat, amelyet a beteg és roncs egészségű fia tanusítottak. Végül néhány jó szó

után menni akartam, de Vera aszszony még tartóztatott.

— Kérésem volna még a plébános úrhoz — suttogta alig hallhatóan. — Azért könyörgök instálom, hogy a holnapi szentmiséjébe foglalja be a szándékomat. Kérem a fölséges Mindenhatót, hogy ezt a szegény Jóskát ne hagyja sokáig itt kínlódní, hanem a jó Jézus vegye magához őt is.

A szintén nagybeteg, görnyedt-hátú fiatalember azonban közbeszólt:

— Ne kívánja ezt, édesanyám — mondta könnyektől elcsukló hangon. — Hiszen úgysem élek már én soká. De bízzuk azt a Mindenható akaratára. Ő tudja, hogy meddig kell vergődnünk és Ő tudja azt a napot is, amelyen a legalkalmasabb, hogy országába vigyen föl bennünket.

— Hát bizony igazad van, édes fiam — hagyta helyben a haldokló... — A jó Isten legjobban tudja, hogy mit csinál. Legyen áldott az Ő akaratá.

Szomorúan mentem el ettől a háztól is. Lehangolt ennek a két sokat szenvedett embernek a sorsa, akiknek számára minden nap új és új

keresztet hozott. Ámde e szomorúságot bámulattal enyhítette az a nagy hit, az az odaadó megnyugvás és a szenvedéseknek készséges vállalása, amit ez a két lélek tanusított.

Azóta is nem egyszer tapasztaltam hosszú papi életem alatt, hogy igénytelen, koldus-külsőben és faragatlan szívekben, néha szenteknek hősiesége lakozik . . .

Harmadnapra két temetés volt a faluban.

Az öreg Tarkit földelték el. Az egyházi temetést meg kellett tagadnom, mert vadházasságban halt meg anélkül, hogy legalább a halálos ágyán megtért volna. Sőt ennek tejébe durván visszautasította a szentségeket. A temetés áldó szertartása csak azoknak jár ki, akik az irgalmas Istennek gyermekei, de nem áldhatjuk Jézus ellenségeit. A Tarki vadházastársa nem nyugodott ebbe bele és elhozatta a szomszéd faluból a kálvinista prédikátort. Ez aztán ékes szónoklatot eresztett meg a korporsója fölött. Megdicsérte az elhúnytat, hogy nem kellett neki a pápás egyház hókuszpókusza.

Ugyanaznap temettük el a Czikonya Verát is. Amint sírjához kísérttem, elmentem a temető nagykeresztje előtt is. Két hatalmas keményfagerendából ácsolták ezt és aranyos, nagy betűkkel volt reávésvé a mondás: „*Isten az irgalom!*“

Az úton egész a sírig és aztán vissza plébániámig folyton csak az járt az eszemben, hogy ez a fölírás nem illik a temető keresztjére. Lehetetlen az, hogy az Isten egyformán fogadta a bűnben megátalkodott Tarkit is, meg a töredelmes szívű Czikonya Verát is. Az Úr Szíve jóságos és kegyessége végtelen, — igaz. De annak is igaznak kell lennie, hogy a kegyelem ideje az ember számára a halál pillanatában lejár. Akkor, amikor a lélek megjelenik az Örökkévaló ítélőszéke előtt, már a Bíró ül abban. A Bírótól pedig *igazságot* vár mindenki.

Hazamenet elhatározás érlelődött meg bennem. Még aznap elhivatam az egyik ácsmestert és megbeszéltem vele, hogy új keresztét készít a temető számára. Ugyanolyan lesz az új is, mint amilyen a régi volt, csak más írás áll majd rajta. Azt vesse ki reá aranyozott betűkkel,

hogy „*Isten az igazságosság!*“

— De hát aztán hová tegyük plébános úr a régi keresztet? — érdeklődött az ácsmester.

— Azt majd kivesszük onnét — rendelkeztem — és felállítjuk a temető külső falához, oda, ahol az országút vezet el, írásával az út felé.

Így aztán két kereszt van a mi temetőnkben. Az egyik a sírok között áll és a halottak számára rajta a felírás: „*Isten az igazságosság!*“ Mert bizony azok számára, akik földi életük pályáját lezárták a halállal, már csak az Isten igazságos ítélete következik.

A másik kereszt azoknak a számára áll ott, akik még nem lakói a temetőnek, akik még az élet országútját járják és akiknek tettei számadását még nem zárta le az Isten keze. Nekik hirdeti a kereszt, hogy az „*Isten az irgalom!*“ Mert amíg a szív dobog, addig van még idő a megtérésre és készséges az Úr a megbocsátásra. Amint azonban a szív megszűnt verni, már az igazságosság a bírálója.

5. Egy elhagyatott papi sír.

Mákkupán is, — mint az mindenhol szokás — a temető nagykeresztje körül helyezték nyugalomra az ott elhunyt papokat.

Amikor az ácsmester felállította azt az új keresztet, amelyet a temető számára készíttettem, magam is kimentem a munkához. Ekkor láttam, hogy a kereszt mögött egy teljesen elhanyagolt sír domborul. Benőtte a fű és paréj. Nyoma sem volt, hogy valaha virág virított volna rajta. A keresztfáját pedig görcsösre ette az idők foga és bizony csak nagy nehezen tudtam kibetűzni annak a nevét, aki alatta nyugszik. *Gamási Kende Bertalant* olvastam a korhadtt fejfán.

— Ki volt ez? — kérdeztem az ács mestert, de sem ő, sem a segédei nem tudták. A sekrestyés, aki hűségese kísérelőül szegődött a munka vizitálásához, valamire emlékezett:

— Úgy tudom, — mondotta —

hogy a „Koma-plébános“ fekszik ottan. Azt mondják az emberek, hogy nagyon gazdag volt, de éppen olyan fösvény is. Pentele Gábor, az öreg kántor sokat tudna róla mesélni, ő még szolgált alatta, őt kérdezze majd meg a plébános úr.

Felállították a keresztet és hazatértünk a temetőből. Aznap újra és újra eszembe jutott, hogy vajjon ki is lehetett ez a Gamási Kende Bertalan plébános? Miként van az, hogy ennyire elfelejtkeztek sírjáról és senki sem akadt, aki egyetlen virágot is ültetett volna reá?

A következő nap más gondokat hozott és kiment a fejemből az a fűvel benőtt sírdomb. Harmadnapra az egyik éltesebb gazda állított be hozzám és valami örökösödési ügyben a keresztlevelét kérte. Előszedtem az 50 év előtti matrikulákat és kiállítottam a kívánt okiratot. Ennek rovatai között olvastam, hogy az öreg gazdának Gamási Kende Bertalan mákkupai plébános volt a keresztapja. Felcsillant bennem a remény, hogy a gazdától talán megtudhatok valamit az elárvult sír lakójáról.

— Hát édes bátyámnak a Kende

plébános volt a keresztapja? — kérdeztem és lestem a választ.

Az öreg először a jobb lábáról a bal lábára állt, aztán egyik kezéből a másikba vette át a kalapot, szabaddá vált jobbjaival megtörölte a bajuszát, megköszörülte a torkát és csak aztán válaszolt.

— Hát bizony ő volt a keresztapám, instálom alássan. De hiába volt, mert hát nem is hagyott rám egy fületlen gombot sem. Pedig gazdag ember volt.

Nem akartam tovább faggatni az öreget, mert láttam, hogy nem valami jó emlékeket őriz a keresztapjáról. Lepecsételtem a keresztlevelet és parolázván vele, elbocsájtottam.

Magamra maradva lapozgatni kezdtem az öreg matrikulának sárgult lapjait. Alig volt abból az időből olyan oldal, amelyiken két vagy három ízben ne a Gamási Kende Bertalan mákkupai plébános lett volna beírva keresztapának. Vagy 20 oldalt néztem át és 37 esetben szerepelt a neve ilyen minőségben.

Eltettem a matrikulát, de kíváncsiságomat izgatta a dolog. Estefelé aztán felkerestem a fiatal Pentele tanítónak házát, ahol nyugalomban élt

Mákkupának legöregebb híve, a mostani tanítónak nagyapja, Pentele Gábor, egykori kántormester.

*

Őszintén örültek jöttömnek és azt sem tudták, hogy hova tegyenek. Borral kínálgattak és azt szürcsölgetve, rátereltem a szót a régi időkre és Gámási Kende Bertalan egykori mákkupai plébánosra.

Az öreg Penteléből eleinte csak úgy csöpögött az emlékezés forrása, de hamarosan dúsabb vizűvé vált és a következőket tudtam meg belőle:

Kende plébános galamblelkű, jószágos ember volt. Szókincséből a „nem teszem meg“ kifejezés teljesen hiányzott. Egyszer egy földhöz ragadt szegény ember fiának a keresztapaságát irgalomból elvállalta és az újszülöttnak ajándékba egy csillogó, sárga körmöci aranyat adott. Nagy érték volt ez akkor!

Az első keresztapai felkérést sok többi követte. Ahány nincstelen ember volt a faluban, valamennyi a plébánost hívta meg komának. A jószívű pap nem tudott ellentmondani és mindegyiknek kijárt a körmöci arany.

Egy évtized múlva a falu negyedé-

nek már komája volt a mákkupai plébános. Úgy is nevezték a nép száján, hogy: „Koma-pap“, mert a magyar ember nagyra tartja ezt a kereszt-kútnál bogozott köteléket.

Kende plébános nem is felejtkezett el a sok keresztfiáról és keresztleányáról. Vasárnaponkint összegyűjtötte őket a plébánia udvarán, kikérdezte a csöppségeket, hogy tudnak-e már imádkozni? Jó intelmeket adott a nagyobb süvölvényeknek és ilyenkor valamennyi egy külön erre a célra beszerzett fényes ezüst hatossal loholt haza.

Ámde a sok komaságnak másirányú következménye is lett. A plébánossal rokonságba keverődött családok a plébániához tartozónak vélték magukat és mint ilyenek, úgy gondolták, hogy mentesülve vannak a párbér fizetése alól. Ha meg aztán valami örvendetes, vagy gyászos esemény adódott elő a családban, — esküvő, vagy temetés, avagy keresztlevél kellett, — mindig otthon hagyták a pénzesztárcát, mert hát a „Koma-pap“ csak nem vesz el fizetséget a „rokonaitól“? A vége azután az lett, hogy a mákkupai plébánia amúgy sem nagy jövedelme jó harmadára csökkent le.

A szerető szívvel kiosztott ezüst huszasok pedig azt a hiedelmet keltették a falu híveiben, hogy papjuk szörnyen gazdag lehet. Számítottak is erre a gazdagságra és a falu 37 keresztfia és keresztlánya úgy gondolta, hogy a hófehér hajú, mosolygós arcú és jóságos kékszemű öreg plébános a végrendeletében is bizonyosan meg fog majd emlékezni keresztgyermekeiről.

Annál nagyobb volt a megrökönyödés, amikor Kende plébánost eltemették, de a keresztgyermekeket senki sem hívta a községházára, hogy az „örökséget“ átvegyék. A falu 37 családja kisemmizettnek érezte magát és szép reménységüknek füstbemenése a rokon szeretetet gyűlölködéssé alakította át. Meg voltak győződve valamennyien, hogy az öreg plébános hűtlen lett hozzájuk és „a tengersok pénzét a papokra hagyta.“ Senki sem hitte el, hogy a jószívű pap kolduszegényen távozott el világból. Végrendeletet sem csinált, hiszen nem volt miről.

Később aztán, amikor egy alkalommal a plébánia poros és sárgult régi iratai között kutattam, megtaláltam az öreg Kende plébános halálára vo-

natkozó okmányokat is. Ott volt a jegyzőkönyv, amelyet a kerületi esperes vett fel a halál után. Ennek tanúsága szerint Kende bugyellárisában három ezüst huszast és tizennégy váltókrajcárt találtak. Utána megjegyezte még az esperes, hogy: „szorgosan átkutatám az Istenben bologultnak összes szekrényeit és fiókjait, de sehol sem leltem több pénzt“.

A jegyzőkönyv mellett feküdt az esperesnek egy másik irata. Körlevél volt ez a kerület többi papjaihoz. Arra szólította fel benne az esperes őket, hogy „a minden vagyon nélkül elhunyt Gamási Kende Bertalan oltártestvérünknek temetési költségeihez járuljanak hozzá a kollegák testvéries szeretettel“. Utána következtek az aláírások, hogy melyik plébános és melyik káplán mennyit adott; a hiányzó 18 pengőforintot pedig az esperes a magáéból fizette ki.

•

Ime, ez volt hát a nagy kereszt mellett domboruló, dudvával benőtt, elhagyatott sír lakójának a története. Jóságos volt a szíve és szeretetét osztogatta a szegényeknek és nekik adta apránként a kis pénzét és nekik engedte el jövedelmének jórészét is. A

telhetetlen emberi gyarlóság azonban még ennél is többet kívánt és többet remélt. Amikor aztán nem kapta meg a várva-várt örökséget, — melyet nem volt miből megkapnia, — emlékéből is kitagadta jötevőjét, sőt még sírját is a pusztulásnak engedte át és a fűnek, dudvának, paréjnak.

Sok csúnya bűnnek szülője az igazságtalanság. Egyik bűn közülök a hálátlanság.

6. A 48-as honvéd-pap sírja.

A nagy kereszt baloldalán kövel kerített, vasráccsal körülvett, jól ápolt sír áll. Szép kökeresztjén aranyos betűkkel bevésve olvasható a felírás: „Itt nyugszik Farkas Ábrahám, mák-kupai esperes-plébános, 1848-as honvédfőhadnagy. Élt 40 évet, meghalt 1866-ban. Az örök világosság fényeskedjék neki!”

Egyik esti sétámon, amit szokásom szerint a temetőben tettem, ép e sír mellett találkoztam a sírásóval. A virágokat öntözte, nyirogatta. Beszédbe elegyedtem vele és a szót a megboldogultra tereltem. Különösen az érdekelt, hogy ki tartatja ilyen szép rendben ezt a sírt? Merthogy a sírásó nem a klérus iránti tiszteletből fordít ekkora gondot és költséget reá, azt valószínűnek gondoltam.

Megtudtam, hogy a szomszéd közösség orvosa ápoltatja a sírt, amit a sírásó egész természetesnek tartott.

— Hát bizony hálával is tartozik az a doktor a Farkas esperesnek, — beszélte a temető őre — mert hát szép vagyont hagyott rá. Mindenét neki testálta.

— Rokona volt talán neki? — vettem föl a kérdést.

— Rokona hát, — hangzott a válasz — hiszen úgy tudjuk, hogy a fia volt az esperesnek.

Kellemetlenül érintett ez a felelet. Nem is érdeklődtem tovább, hanem hazafelé tartottam. A sírásó kötelességének gondolta, hogy legalább a temető kapujáig elkísérjen és közben kéretlenül is folytatta információját:

— 66-ban halt meg ez az esperes, bizony fiatalon. A nagy kolera vitte el. A jegyzőné édesapját gyóntatta meg és attól kapta meg a kolerát. Harmadnapra aztán őtet is eltemettük. Pedig kár volt érte. Nagy, szép szál ember volt, mindig zsinóros ruhában járt.

*

Nemsokára a jegyzőéknél voltam vacsorára hivatalos. Fúrta az oldalamat az érdeklődés, vajjon igaz-e, hogy Farkas esperesnek az életében olyan szomorú és papi becsületre és

kötelességre foltott vető hiba volt? Úgy gondoltam, hogyha valaki, hát a jegyzőné felvilágosítással tud szolgálni.

Egyenesen kirukkoltam hát a kérdéssel. Meg is kaptam a választ:

— Bizony igaz az! — állította a jegyzőné. — Farkas esperes az én apámtól kapta meg a kolerát és bele is pusztult szegény. Minden vagyonát a fia örökölte, aki most Gorkafalván orvos. De hálás is az apja emlékének, mert nagy gonddal ápoltatja a sírját és minden esztendőben meglátogatja Mindenszentekkor.

— Uram Istenem! — sóhajtottam szomorúan. — Igaz volt tehát! Íme a jegyzőné is úgy tudja, hogy a Farkas esperes valamikor a bűn útjára tévedt.

*

Végére akartam járni azonban a dolognak. Tudni szerettem volna, hogy valóság-e, amit a sírásó mondott, a jegyzőné megerősített és úgy látszik, az egész falu állított? Meghagytam ezért a temetőcsősznek, hogyha Mindenszentekkor a gorkafalvi orvos ellátogat a sírhoz, kérje meg a nevemben, hogy fáradjon el a plébániára.

Mindenszentek előtt két nappal el

is jött hozzám. Kicsiny, sovány, szakállas emberke volt. Kék szeméből jószág sugárzott, modora csendesnek, komolynak mutatkozott.

Épp úgy, mint a jegyzőnénél, néki is egyenesen, minden kertelés nélkül feltettem a kérdést:

— Mondja meg nekem őszintén, doktor úr, igaz az, hogy önnek a boldogult Farkas esperes volt az édesapja?

Vendégem elsápadt, szemeit könnyek öntötték el, keze ökölbe szorult és a fájdalomtól elfojtott hangon válaszolt:

— Nem igaz, plébános úr! Gyalázatos és alávaló rágalom ez csupán. Ne higgye azonban, hogy csak a megboldogultnak emlékét akarom védeni és szeretetből tagadom a dolgot. Isten a tanum és minden bizonyítékom megvan arra, hogy nem volt Farkas esperes az én édesapám.

Elhallgatott és hagytam, hogy lecsillapodjék ennek a szegény embernek indulata. Éreztem az egész viselkedésén a becsületes felháborodást. Kis idő múlva aztán elmondta nekem a következőket:

— Farkas esperes messze Délvidé-

ken született. Temesvárott volt kispap, amikor 1848-ban kitört a szabadságharc. Több társával együtt beállott honvédeknek. Főhadnagyságig vitte és az édesapámnak volt segéd-tisztje, aki mint százados szolgált Görgei seregében. Együtt harcoltak Branyiszkónál és akkor az édesapám megmentette Farkasnak az életét. Ez a kényszerű megbotlott és egy ellenséges katona ép át akarta döfni a szuronyával, de az apám pisztolyával lelőtte. A világosi fegyverletétel után mindketten Kufsteinba kerültek a börtönbe. Ott halt meg az édesapám 1851-ben. Haláloságyán arra kérte Farkast, aki hűségesen ápolta bajtársát, hogy ha teheti, segítsen valamit a nyomorba jutott családján. Farkas meg is ígérte ezt neki és hűségesen be is tartotta a szavát.

— 1853-ban Farkas édesanyja, aki előkelő családból származott és gazdag volt, összeköttetései segítségével kegyelmet eszközölt ki a fia számára. Ennek hazajövelekor egyik első dolga volt, hogy felkeresse családját. Édesanyját azonban már nem találta életben. Egy évvel azelőtt a bánat és a nagy nyomor sírbavitte, engem pedig, aki akkor nyolcesztendő voltam, az egyik

nagybátyám vett magához. De ő is szegény volt és bizony-bizony az az egy karéj kegyelemkenyér, amit nekem adott, nehezére esett. Farkas magához vett és elvitt az édesanyjához. Aztán visszament a szemináriumba, pappá szentelték, nemsokára mákkupai plébános lett. Engem először az édesanyja nevelt, amikor aztán az meghalt, intézetbe adott. A vakációkat pedig itt töltöttem nála a plébánián. Miután középiskoláimat elvégeztem, az egyetemre iratott be orvosnövendéknek. Medikus voltam még, amikor meghalt és minden vagyonát — mert édesanyja tekintélyes örökséget hagyott reá — rokonok híjján reám hagyta. Áldom az emlékét!

Itt elhallgatott az orvos. Ismét előtörték könnyei. Csendben szemléltem fájdalmát és nem szóltam, mert ilyenkor a legjobb szer, ha a könnyező lelket nem érinti az Isten jóságán kívül senki sem. Kis idő múlva a sírással küzködve folytatta:

— Valahányszor megköszöntem neki sok-sok jóságát, mindig ezzel háritotta el hálálkodásomat: „Édes fiam, hiszen én az életemmel tartozom a te édesapádnak. Ha százszor ennyit tennék érted, még akkor sem

tudnám leróni a hálámat. Aztán enélkül is kötelességem lenne segíteni rajtad, hiszen az apád tisztvársam volt és a hazájáért halt meg a börtönben.

Újabb csend következett. Ezalatt felszáradtak az orvosnak könnyei. Felugrott székéről, kicsiny, törékeny alakja kiegyenesedett és mintha megnőtt volna, felemelte fejét, szeme szikrázott. Indulattal és érces hangon kiáltotta:

— De a legjobban az fáj, hogy ennek a nemes embernek becsületébe belegázoltak! Azzal rágalmazták, hogy megfélekedezett papi kötelességéről. Azzal rágalmazták, hogy én a fia vagyok. Pedig sohasem látta, nem is ismerte az édesanyámat. Amikor én születtem, azt sem tudta még, hogy vagyunk-e a világon? Százszor és százszor megcáfoltam már ezt a becsutelen mende-mondát, de az emberek nem hitték el. Tudom, hogy most is azt mondják, hogy csak letagadom a dolgot.

Nem tudtam mást mondani szegénynek, mint azt az örök igazságot:

— Gyarlók az emberek és szívesen hiszik el másokról is a gyarlóságot.

De az Isten igaz és mindenttudó.
Egyszer majd mindent napfényre hoz!

*

Mákkupai plébánosságom alatt számos alkalommal hallottam még, hogy a gorkafalvi orvostól, mint a Farkas esperes fiáról beszéltek. Nem tettem rá semmi megjegyzést, mert tudtam, hogy a rágalom becsületet égető tüze olyan, hogy a szó csak olaj reá. Szívem mélyén azonban fájlaltam a dolgot és keserűen konstatáltam, hogy az emberek a papról könnyen hiszik el a rosszat. Köztük is van gyarló és bűnös is, de hány esetben csak rágalom az, amit róluk mondanak!

7. A letört-oszlop.

Farkas esperes sírja mellett egy mákkupai kispap nyugszik. A szemínáriumban halt meg és a püspöki székvárosból hazahozatta holttestét az édesapja. Én pedig ott adtam neki helyet a papok között, a nagykereszt tövében.

Szülői szép síremléket állítottak nyugvóhelye fölé. Márványból faragott, kettétört oszlopot ábrázol az emlék és az oszlop csonkjából remekbe kovácsolt vaskereszt emelkedik ki. Mélyértelmű fejfa ez! A kettétört oszlop egy derékba szakadt apostoli pályát jelképez, amelyik szép tehetséggel, sok jóakarattal, lángoló buzgósággal az Isten országának tartó-oszlópa akart lenni. De a Magasságbelinek rendelése másképpen határozott. A csonka oszlop tetejéből kiemelkedő kereszt pedig hirdeti, hogy az alatta porladónak élete még a mulandóságával is az Isten dicsőségét és történe-

tével a lelkek üdvösségét szolgálja. Mert bizony ennek a kispapnak halála nagy hatással volt társaira.

*

Az elhunyt kispapot Illés Istvánnak hívták. Mákkupa egyik legtehetősebb gazdájának volt a gyermeke. Szép szál, pirosposzsgás ifjú volt. Maga az élet, a duzzadó erő. Lelke pedig csupa buzgóság, az Isten országáért való tennivágyás.

Halálát annakidején a szeminárium prefektusa a következőkép beszélte el nekem:

— Hétfőn délelőtt István kispap próbaprédikációját tartotta. A halálról választotta témáját és egyik mondata így hangzott: „Ma még itt vagyunk, épen, egészségesen. És ki tudja, hogy a következő vasárnapot megérjük-e? Ki tudja, hogy néhány nap múlva nem a koporsó lesz-e már lakóhelyünk és nem domborul-e már fölénk az anyaföld?” A próbaprédikációt Pistának egyik osztálytársa, Klinkó Márkus bírálta meg és megrotta ezt a mondatát. Hibáztatta, hogy túlságosan hatásvadászó és kiszámítottan az érzelmekre akar hatni. Magam is — beszélte a prefektus — igazat adtam a bíráló kifogásának.

— Ugyanaznap ebéd után bejött hozzám Illés kispap és jelentette, hogy betegnek érzi magát. A gyomrával van valami baj. Felküldöttem a betegszobába és elüzentem az orvosért. Estefelé megjött a doktor, megvizsgálta a beteget. Komoly bajt talált. Úgy mondta, hogy súlyos vakbélgyulladásra van gyanúja. Sebész specialistának kihívását javasolta.

— Félóra mulva ott volt már a sebész is és a szeminárium háziorvosával konziliumot tartottak. A konzilium után behívtak és tudtomra adták, hogy gennyes vakbélgyulladásról van szó, azonnali operációra van szükség! Az eset annyira veszedelmes, hogy az operáció életkérdés.

— Felmentem a betegszobába és kíméletesen tudtára adtam a betegnek az orvosok döntését. A fiatalember el-kacagta magát. Majd kiugrott az ágyból, kihúzta szép szál termetét, ki-domborította a mellét és hetykén szólt hozzám: „Prefektus úr! Nézzen reám! Így néznek ki a halálos betegek? El-rontottam a gyomromat a jó hazai kolbásszal és ennyi az egész. Engem nem vagdosnak az orvosok. Hagyjának nekem békét, holnapra már kutya-bajom sem lesz!”

— Alig tudtam visszafektetni az ágyba — beszélte tovább a prefektus — és hiába magyaráztam neki, hogy milyen veszedelmes az állapota. Közben feljöttek az orvosok is és a betegszobában tartózkodó két osztálytársa — Hujjon Ádám és Drgon Pál — szintén segítségemre voltak. De akár a falra hánytuk volna a borsót, épúgy hatástalan maradt minden szavunk. Makacsul kijelentette, hogy ő nem érzi magát betegnek, az orvosok tévednek, az operációba semmiképpen sem egyezik bele.

— Az orvosok elmentek és mi magunkra maradtunk a beteggel. Éjfél felé magam is lefeküdtem, de már 3 órakor zörgettek az ajtómon. A betegápoló kispap jött hozzám és jelentette, hogy István rosszul van. Néhány perc múlva már ott álltam az ágyánál. Sápadt volt, kilelte a hideg, pulzusa zakatolt. Most már belátta ő is, hogy baj van és nagy nehezen beleegyezett az operációba. Felkeltettem a spirituálist, aki meggyóntatta Istvánt és feladta neki a betegek szentségeit. Magam szaladtam az orvosokért, onnét a kórházba, úgyhogy kora reggel már megtörtént az operáció. A sebész még a műtét kezdetén behívott és tud-

tomra adta, hogy a beteg életben maradásához alig van remény. „Megkésztünk, — mondotta szomorúan — a bélátfúródás már megtörtént, a has-hártyagyulladás pedig, ami ezután következik, bajosan fogja kibírni.“

— Amikor az operáció után magához tért, tréfálni kezdett. Arról beszélt, hogy egy hét múlva, ha felkel, birkózásra fogja kihívni a sebészdoktort, aki tudvalévően nagy sportember volt és kispapjainknak is melegen ajánlotta a testgyakorlást, többek között a birkózást is.

— Az első nap csendben telt el, a második nap hajnalán elveszítette az eszméletét és estére meghalt. Ép abban a pillanatban dobogott utolsót a szíve, amikor táviratilag értesített szülei betoppantak a kórházi szobába.

— Pénteken délben szenteltük be a koporsóját. Társai nevében Klinkó Márkus kispap búcsúzott tőle és így kezdte beszédjét: „Testvérünk! Hétfőn délelőtt még a szószéken álltál és azt mondtad, hogy ma még épen és duzzadó egészséggel élhet valaki és ugyanaz a következő vasárnapot már nem éri meg. Azt mondtad, hogy aki hétfőn reményekkel néz a jövőbe, azt már néhány nap múlva

az anyaföld sírhalma takarhatja. A te szavad valóra vált. Hétfőn ép és egészséges voltál, ma pedig temetünk...”

Így beszélte el Illés István halálának történetét nékem annakidején a szeminárium prefektusa.

*

Valahányszor a temetőben járok és szemem odatéved Illés István sírjára, az emberi erő, a duzzadó egészség bizonytalansága és a szép remények törékenysége jut az eszembe. Úgy áll előttem ez az ifjú, amint a prefektus előtt kihúzta magát, testi erejére, fiatalságára appellált és kétségbevonta a halálnak hatalmát. Sírhintője és a fölötté az ég felé meredő kettétört oszlop az ellenkezőt beszél. Azt mondják, hogy a feszülő izmok megszakadnak, a pirospozsgás arc sápadttá válik, a csillogó szemek megüvegesednek, a tettekre kész kezek ernyedten hullnak le — *ha másképp határoz az Isten!*

És az Isten kifürkészhetetlen akarat, megfellebbezhetetlen rendelkezése nem egyszer mutatja meg, hogy ketté tudja törni az erősnek készülő oszlopot is. Ő tudja, miért teszi... Bizonyára így van jól.

8. A töviskoszorus galamblélek.

Nem messzire a nagy keresztől van egy elhagyott sír. Egyszerű fafejfá korhad mellette és dombja ma is úgy van, mint ahogyan tíz egynéhány esztendő előtt felhányta a sírásó lapátja. Elmosódott felírása valaha azt hirdette, hogy Farkas Erzsébet nyugszik ott, aki 31 évet élt.

E sír porladó lakójára bizony csak kevesen emlékeznek már a községben, mert hiszen csendes, kevés vizet závaró kis lélek volt, akinek törékeny alakját hamarosan elfelejtették a szomszédjai, elmúlásának pedig örültek rokonai.

Én azonban nem felejtettem el és mindig meghatódottsággal gondolok erre a galambszelíd, tiszta lélekre, valahányszor csak eszembe jut. Emlékeimben mint Columba nővér, a kis szerzetes újonc maradt meg. Ha szimbolikus képet kellene róla raj-

zolnom, egy kis hófehér galambot rajzolnék, amelynek gyenge testét tövisek övezik körül.

*

Farkas Erzsébettel az édesanyja halálos ágyánál ismerkedtem meg.

5—6 hónapja voltam már mákku-pai plébános, amikor egy hűvös tavaszi éjszakán bátortalanul kopogtatott valaki az ablakomon. Felkeltem. Az utcán nagy kendőbe burkolódzó 13—14 éves törékeny testű leányka állott, aki sírástól elcsukló hangon kért, hogy jöjjek az édesanyjához, mert haldoklik és lehet, hogy azóta már ki is lehelte a lelkét. Láttam, hogy sürgős az eset, meg sem vártam, hogy előkerítsék a sekrestyést, hanem gyorsan magamhoz vevén az Oltáriszentséget és a szentelt olajakat, elsiettem hozzájuk.

Szomorú kép volt, ami ott eléem tárult. A szegényes, de tiszta kis szobában a kettős ágy egyikén holtan fekvött az édesanya. Szeme üveges, szája nyitva. Az asztal mellett tökrészen morfondírozott a férje: Farkas Mihály cipésmester, a község ismert részeges korcsmatöltelője.

Odaléptem a halottas ágyhoz, ki-

vettem a tarsolyból a betegek olaját és mint ahogy kívánja Anyaszentegyházunk, feltételesen feloldoztam és utána homlokára feladtam az utolsó kenetet az elhúnytnak. Mellettem állott a kisleány, vállán még a nagy kendő, arca sápadt volt és könnyein keresztül lelke mélyéből felcsillanó szeretettel nézett halott édesanyjára.

Résztevéő szavakkal fordultam a gyermekhez, mert hiszen ő volt az egyetlen, akivel beszélhettem a háznál. Vigasztaltam, hogy édesanyja már az Úr országában van és reméljük, hogy lelkének kegyelmes bírāja volt a Mindenható.

Szavaimat mozgás neszére szakítottam félbe és arra fordultam, ahonét a zaj hallatszott. A kormos lámpa fényénél nem vettem észre előbb, hogy a szoba sarkában másik ágy is áll, és rajta két gyermek fekszik. A kicsinyek felültek és kerekre nyílt szemekkel bámultak anyjuk ágyára. Látszott, hogy most ébredtek fel álmukból és tájékozódnak. Az egyik 9—10 éves fiúcska volt, aki ijedten szemlélte a halottat és mellette 4—5 éves kisöccse kuporgott. Amikor rájuk esett a tekintetem, a csöppség mosolyogni kezdett és bizalmasan

meglökve bátyját, elkiáltotta magát:

— Nézd csak, Jóska! hogy tesz a mama! Hihhi... — nevetett gyerek-kacagással — nézd csak, milyen grimaszt vág!

A következő pillanatban már ott volt az ágy mellett a leányka és a sírástól elcsukló hangon csititgatta az öccsét:

— Csendben légy, Miska! A mama a Jézuskához ment és te imádkozzál érte!

A gyermek gondolkodása nem tudta felfogni a halál látogatásának rémségét. Kicsiny eszébe csak az kapcsolódott bele, hogy az édesanyja „a Jézuskához ment“ és tovább fűzte a Jézuska szóhoz kapcsolódó eszmekörét:

— Uj! — ujjongott — akkor majd megmondja a Jézuskának, hogy hozzon karácsonyra csákót, puskát, meg kardot is!

A lármára feleszmélt a részeg és ő is siránkozni kezdett:

— Jaj Maris! Itt hagytál! Itt hagytál! Mi lesz most énvelem?

Megindultan álltam közöttük. Megborzasztott az életnek e szörnyű képe. Az ágyban a halott, aki mellett nem volt irgalmas kéz, hogy szemét le-

fogja. A szoba sarkában két gyerek. Az egyik a halál arcából is játékos gondtalanság szemén keresztül a tréfát véli látni. A másik pedig csak sejti a reászakadt csapás szörnyűségét, hogy nincsen anyja. És ebbe a komor keretbe még borzasztóbban illeszkedik bele a részeg családapának siránkozó alakja. Az egyetlen, aki felfogja az Isten látogatásának lesújtó nagyságát, a törékeny, sápadt, reszkető leánya. Hosszú lelkipásztori tevékenységem alatt számos rémes jelenetet láttam, de ennyire megrázót és lehangelőt még keveset.

Magam alig segíthettem volna már itt. A gyermeket azonban nem hagyhattam egyedül a halottal, részeg apjával és kicsiny testvérkéivel. Fölköpogtattam hát a szomszédokat, akik hamarosan átsiettek és a falusi ember természetétől fogva irgalmas szívvel segíteni kezdtek a halott öltöztetésében, a szoba rendbehozásában.

Ettől kezdve gyakran láttam a kis Farkas Erzsit. Szorgalmasan járt a templomba, rendes havi gyónó volt. Ismertem szívének leghőbb vágyát is, hogy szerzetbe léphessen és életét az Isten dicsőségére, a lelkek üdvére ál-

dozhassa. Épülve szemléltem azt is, hogy miként tolja ki fő-vágyának teljesülését, mert hát nem hagyhatta el az otthonát.

Édesapjára ugyan üdvös hatással volt a nagy csapás: feleségének halála. Abbahagyta a korcsmázást és attól kezdve családjának élt. Kényszerűségből szívesen hozott volna új asszonyt a házhoz, de valamirevaló nő nem akadt, hogy élete folyását a szegény és mindaddig korcsmatölteléknek ismert falusi foltozó suszterhez fűzze.

Erzsi így hát nem mehetett el hazulról. A gazdasszony és édesanya helyét kellett pótolnia szerencsétlen apja és két kis testvére oldalán.

A szegény háztartás és a két gyermek nevelésének apró gondjai között őrlődtek Erzsi évei. Nagyobbik öccse közben felcseperedett és a szegény emberek kényszerű sorsában édesapja mesterségét tanulta ki: foltozó suszter lett ő is. A legény megnősült és miután új asszony jött a házhoz, Erzsi felszabadult. Bizony, közben eltelt egy évtizednél is több.

Régi szándékával, hogy zárdába lép, jelentkezett nálam. Szelíden, egyszerű szavakkal mondta el kérését és

ugyanolyan megadással válaszolt akkor, amikor érdeklődtem, hogy melyik rendbe vonzza a szíve?

— Én csak az Úr Jézust akarom szolgálni és odamegyek, ahol olyan irgalmasak lesznek, hogy befogadnak — mondta egyszerűen.

Egymásután irogattam ügyében az apácarendekhez a folyamódványokat. Három helyre is elment Erzsi bemutatkozni, de mind a három helyről visszautasították. Kifogásolták előrehaladott korát, aztán a gyenge, sok munkában és szomorúságban összetört szervezetét. Végül aztán akadt egy irgalmasszívú tartományfőnöknő, aki felvette Erzsit jelöltnek.

A zárdában megszerették a csendes, szelídlelkű, szorgalmas leányt. Hamarosan beöltöztették és bekerült a noviciátusba. Szerzetesi nevéül a Columbát kapta és ennek magyar jelentése: „galambocska“ megfelelt szép, szelíd és türelmes lelkének.

Az Úr kifürkészhetetlen akarata azonban másképen döntött. Columbát hamarabb vette föl választottainak égi seregébe és nem várta meg, míg galamb-lelkével végigröpködi a szerzetesnők életének pályáját.

Columba újone a noviciátusban tifuszt kapott. A tifusz után komoly tüdőtuberkulózist állapítottak meg nála és az orvosok azt ajánlották, hogy a beteget a zárdából vigyék valahova falura és legjobb volna, ha félbeszakítván a noviciátust, egyidőre rokonaihoz menne.

Így is történt. Columbát a szerzetből elbocsájtották. Megígérték neki, hogy ha megerősödik, újra visszaveszik. Így került aztán ismét az atyai házba, öccsének irgalomkenyerére. Az apja ugyanis nem bírt dolgozni már akkor. A régi alkoholélvezet hamar megöregítette és munkaképtelenné tette.

Amikor megérkezett, azonnal ágyba került. Üzent értem és én még aznap meglátogattam. Viaszsárga arcán lázrózsák égtek és két nagy szeme tüzelt. Csendesesen, megnyugodva beszélt el, hogy milyen jól érezte magát a zárdában. De aztán jött a betegség és nem tarthatták ott tovább. Zokszó nélkül vette azt is, hogy elküldék és újra a világba került.

— Ezt így akarta az Úr Jézus — mondotta — és azt kívánja, hogy mint világi haljak meg. Én engedelmeskedek neki.

Épüléssel hallgattam e szavakat. Én tudtam, hogy mily repeső szívvel vágyott ez a szegény, sokat szenvedett és sokat nélkülözött leány a zárda magánya és az Isten szolgálata után. Láttam, hogy milyen nagy lélek lakik ebben az egyszerű, tanulatlan falusi leányban, aki élete vágyának teljesüléséről is le tud mondani és olyan megadással hajtja fejét az Úr reményeket széttépő, sujtó keze alá. Vigasztalni kezdtem, hogy irgalmas lesz hozzá az Isten, nem hal meg, hanem megerősödik s aztán visszamegy a zárdába. A beteg mosolyogva tiltakozott:

— Én tudom, hogy nem lesz ez így, plébános úr. Nem leszek én már egészséges többé. Isten magához vesz és én csak arra kérem, hogy fogadja kegyesen azt az én fájdalmamat, amelylyel a szerzetesi ruhát levetettem. Mert bizony fájt az, hogy nem hallhattam meg bent a zárdában. Dehát az előljárók így tartották helyesnek. Én nem kértem őket akaratom megváltoztatására. Engedelmeskedtem ebben is.

Könnyek jöttek a szemembe és tisz-

telettel néztem a betegre, aki nem egy életnek nagy munkáját és sok sikeres tetteit állította az Isten dicsőségének szolgálatába, hanem lelkének lemondását, reményeinek letörését és még azt is, hogy a zárda, számára oly kedves falai közül, visszaküldték a világba, a kegyelemkenyérre.

A kis Columba nem sokáig pihegett betegágyán. Nem is tellett bele egy hónap, magához szólította őt az Úr. Ott voltam kimúlásánál. Csendesen imádkozva, engedelmességét Jézusnak ajánlva szűnt meg dobogni szíve.

A világ mint Farkas Erzsit, a zár-dából visszaküldött leányt temette el. De én Columba nővért, a galamblelkű Jézus-aráját láttam benne, aki isteni Jegyesét követve, türelmesen, sőt szeretetettel viselte a szenvedések töviskoszorúját.

9. A túlerős asszony.

Az Isten nagy erőt adott az édesanya szívébe. A szeretetnek akkora erejét, amekkorát emberi szívben más viszonylatban ritkán találunk. Minden édesanya nagynak, kiválónak, a földön elsőnek szeretné látni a gyermekét és nincs olyan áldozat, amelyt meg ne hozna érte. Néha azonban az anyai szívnek e vágya épp az ellenkezőt eredményezi. Nem gondol arra, hogy az életben a siker és a magas polc nem jelentik egyben a boldogságot is.

A mákkupai temető sírjai között van egy, amelynek fejénél drága márványemlék emelkedik és halmáról sohasem hiányzik a virág. Egy édesanya nyugszik ebben a sírban, aki a maga esze szerint akarta naggyá és előkelő úrrá tenni a gyermekét, de — tönkretette őt és boldogtalanná nyomorította az életét.

Merdényiné korán jutott özvegy-ségre. Az urának Mákkupa határában volt 300 hold földje, de azt bérbe adta és ő maga szolgabíráskodott a vármegyénél. Egy nagy mulatozáson megfázott, tüdőgyulladást kapott és özvegyen hagyta itt feleségét, árván az akkor ötesztendő kis Józsi fiát.

Ellentétesebb két jellemet keveset lehet elképzelni, mint amilyen ez az anya és fia voltak. Jóska vézna, csendesen elmélázó, leányos kinézésű ifjúvá serdült. Az anyja meg öles, hatalmas természetével óriásnak számított mellette. Arcáról a kemény akarat és elszántság sugárzott; amikor összehúzta két fekete szemöldökét, egymásra harapta ajkait, kezét ökölbe szorította, annak az asszonynak példaképét tárta a világ elé, aki a regényíróknál férfias és nagyakaratú asszonynak szokott szerepelni.

Az élet elég teret is adott nagy akarata számára. Férje halála után ugyanis kicsiny nyugdíjával visszavonult a mákkupai birtokra. Ott aztán maga gazdálkodott. De úgy, hogy egy suhogó nádpalcájú, bozontos bajuszú ispán sem tudta volna különben. Pompásan rendben tartotta a

birtokát. A béreseket úgy kommandírozta, mint egy huszárkapitány a svadronját. Ha valami nem volt a kedve szerint, nem kellett a szomszéd-ba mennie segítségért, hanem úgy leteremtettézte a cselédjeit, mint egy bakakáplár a bundás ujoncot. Sőt a keze is odatapintott, ha az engedetlen fiatalság megfélemezésére volt szükség.

Emellett az energikus asszony mellett nőtt fel Józsi. Anyja otthon tartotta és házitanítót alkalmazott mellé. A gyerek természetétől fogva, engedelmes jelleme készségesen botorkált az édesanyja akarata után és életében először próbálta a maga eszét követni, amikor a IV. gimnázium sikeres vizsgája után odaállt Merdényniné elé:

— Édesanyám, egy nagy kérésem volna — mondotta. — Én pap szeretnék lenni. Még pedig szerzetes pap.

Merdénynében elállt a lélekzet. Mit akar az ő fia? Egyáltalában akarni mer az ő tudta és beleegyezése nélkül? Összeráncolta már a szemöldökét és kitörni készült, de a kis Józsi a nagy drukkjában észre sem vette ezt és csendesen folytatta:

— Megbeszéltem a dolgokat a házi-

tanító úrral és ő is helyesli szándékomat. Én papnak vágyom és a házi-tanító úr is azt mondja, hogy legjobb lesz, ha szerzetesnek megyek, mert ott mindig lesz irányítóm . . .

Nem folytathatta tovább. Kitört főléje Merdényiné haragjának vihara.

— Hogy mersz te ilyenekkel előállni? Mit tudsz te arról, hogy milyen pálya lesz neked a jó? Majd azt én mondom meg, hogy hová mégy és igenis el fogsz menni oda, ahol úr lehetsz és dicsőséget szerezhetsz a Merdényi névnek. Én vagyok az anyád és én adok neked tanácsot. Nem tanácsot, parancsot! Nem pedig az a görnyedthátú tanítód, akiről nem is gondoltam, hogy ilyesmibe beleártja magát.

Másnap már csomagolt a házi-tanító, mert Merdényiné kitette a szűrét. De összepakkolt az asszony is és vitte a fiát a kadettiskolába. Azal nem sokat gondolt, hogy a fia egyáltalán nem való katonának.

— Katonatiszt leszel, — jelentette ki megföllebbezhetetlenül. — Ez a pálya való neked! Azt a barátvágyakat pedig verd ki a fejedből, mert ha te nem vered ki, majd én teszem meg.

Igy került hát Merdényi József a kadettiskolába. Csendes, engedelmes természete egy ideig még szenvedett, de aztán beletörődött a dologba. Az anyja azt akarja, hogy ő katona legyen, hát ő engedelmeskedik. Tanult szorgalmasan, viselkedése készséges volt, bár sokat kellett szenvednie társai között. A cingár, gyengetermetű, leányos viselkedésű fiú a jókedvű kadettok élcelődésének központja volt. Ő pedig tűrt.

Teltek az évek. Merdényi József hadnagy volt már, amikor az édesanyja elérkezettnek látta az időt, hogy megházasítsa a fiát. Arra a farsangra otthagyta a birtokát és beköltözött hozzá a városba. A városparancsnokló tábornok leányát, egy csél-csap, temperamentumos, mulatni vágyó könyelműséget szemelte ki számára. Nem sokat kérdezte Józsefet, hogy tetszik-e neki a leány?

— Elveszed! Punktum! Leteszem a kauciót értetek, a leány apja pedig majd gondoskodni fog arról, hogy mafláságod ellenére is előrehaladj a pályádon! — mondotta és a gyenge akaratú József ebben is engedelmeskedett.

Még azon évben megtartották az es-

küvőt és félévre rá már be is következett a baj. A menyecske mujának találta a férjét és jobbra is, balra is kikapott a házasság szent hámjából. Csúnya botrány keletkezett. Az aszszony megszökött egy patikárus-segéddel és a katonai hatóságok kimondották a szentenciát, hogy Merdényi Józsefnek párbaft kell vívnia a csábítóval. A hadnagy békés természete és vallásos lelkülete visszariadt ettől a büntől. Le akarta vetni inkább a tiszti atillát, minthogy ellene szegüljön az Isten parancsának. De még aznap megérkezett az édesanyja és kezébe vette fia sorsának irányítását.

— Holnap kiállsz azzal a gazemberrel! Értetted? Széttiporlak, ha más-kép teszel! Itt hagynád a tiszti pályát, ahol fényes jövő vár reád? — toporzékolt.

Másnap megtörtént a párbaft és Merdényi József golyót kapott a jobb karjába. Sebe súlyos volt, a golyó csontot is roncsolt. Amikor nagy sokára felgyógyult, a jobb karját alig tudta mozgatni. Nyomorultan nem szolgálhatott tovább és búcsút kellett mondania a katonaságnak. Felesége sem jött vissza hozzá. Merdényi József azt gondolta, hogy elvonul majd a birtokukra és ott csendesen elgazdálko-

dik. De anyja nélkül végezte számítását. Merdényiné haza sem engedte Mákkupára, hanem egyenest Pestre vitte fiát.

— Kitanulod a jogot és aztán a vármegyéhez mész. Rokonod a fél vármegye és nem lesz nehéz szolgabírónak bejutnod. Aztán majd az alispánság következik.

Igy is lett. Merdényi József szorgalmasan tanult és Mákkupán lett szolgabíró. Illetve csak a szolgabírság egyik-másik hivatalos teendőit végezte, mert a többiben az édesanyja diktált neki. Ez az asszony még a fia bíraskodásába is beleszólt. Híre is ment ennek az egész környéken és Merdényi Józsefről csak élcelődés közben beszéltek a társaságokban. A dolog nem mehetett soká. Két esztendőre rá fegyelmet fegyelmi után indítottak ellene és anyja miatt kicsöppent az állásából. Most már valóban hazajutott a birtokra gazdálkodni. Illetve tönkremenni.

A hivatalból való csúfos kicsöppene után alig félévre meghalt az édesanyja. A javakorabeli férfivé serdült ember pedig nem tudta megállani a helyét anyja támasztófája nélkül. Egész életében ennek parancsszavát követte és olyan volt, mint a gyenge

folyondár, amelyiknek csak egy dolga van, hogy a töve mellé vert karóra felsímuljon. Így símult eddig Merdényi József is az anyja akaratához.

A valósággal gyámoltalanná lett embert kihasználta mindenki. Becsapták, meglopták és ő szomorkásan mosolyogva vett tudomásul mindent. Három esztendő múlva aztán megperdült a dob a mákkupai kuria udvarán és Merdényi József földönfutóvá lett. Azaz nem egészen. Apósa az azóta már altábornagyi ranggal nyugdíjba ment, öreg, becsületes katona, nem felejtkezett el róla.

— Fiam, belátom, — mondotta — hogy a te katasztrófádnak az én leányom csél-csapsága volt a kiinduló pontja. Mit segíthetnék hát rajtad?

Merdényi József, aki egész életében mindig becsületes, jó, de kissé gyámoltalan volt, furcsa kéréssel állott elő. Kicsiny vegyeskereskedést akart nyitni a faluban, mert ennek egyszerű munkája legjobban tetszett néki. Apósától megkapta hozzá a pénzt és megnyitotta a boltot. Be is csukta egy évre rá, mert hát ehhez sem értett, meg aztán be is csapták ott, ahol csak bírták.

Az én közbenjárásomra könyörült

meg aztán rajta a jegyző. Irnoknak fogadták fel a község házára és ott dolgozik még most is. Készségesebb, szorgalmasabb hivatalnokot nem is tudnék elképzelni nálánál. Az ő munkakörében nincs önállóságra szükség, hanem csak becsületességre. Ebből pedig sok van benne. Kicsiny fizetéséből csendesen éldegél, vasárnap délutánját pedig a temetőben tölti az édesanyja sírja mellett. Locsolgatja a virágokat, nyírja a sír tövéhez ültetett szomorú akácot és szeretettel gondol a sírban porladóra. Eszébe sem jut, hogy élete tragédiáját anyja túlságos akarata okozta. Ő csak azt tudja, hogy az anyja szerette őt és azért dirigálta.

Utóvégre igaza is van ebben, mert hiszen az anyai szív még ha bajt okoz is a gyermekének, azt is a szeretet megtévedéséből teszi. Mert az Isten úgy teremtetten az anyaszívet, hogy: szeressen!

10. Akiket felkapott és lesújtott az élet.

Minden csütörtökön a szomszéd kiskfalunak iskolájába járok hitoktatásra. Nem katolikus az a falu és csak néhány hívem lakik benne. Soha sem sajnáltam azonban ezt a fáradságot, mellyel az alig egy pár gyereknek hitoktatása járt.

Utam a libalegelőn visz keresztül. Koppasztás utáni időben sokszor elnéztem keresztülmentemben azokat a tollpelyheket, amelyek a jóságok testéről szakadtak le és a szél felkapta őket. A legelő kellős közepén öreg, nagy kőrisfa áll és ennek alsó ágai ilyenkor valósággal fehérlettek a libapehelytől. Továbbmenet meg lépteimmal a fűre tapadt pihéket vertem fel, sőt ha eső volt és elgondolkozva a lábam elé néztem, nem egy pelyhet láttam a sárba beleragadtnak.

Így tesz az élet is az emberekkel, mint ahogy a szél a tollpelyhekkel.

Az egyiket felragadja, magas polcra állítja, nem valami érdeme miatt, hanem talán épp azért, mert könnyű lélek, aki ellenállás nélkül hagyja magát sodortatni az események szelétől. A másikat meg leszoritja valahova a kenyérkeresés tövisei közé, mint ahogy a pelyhet a legelő számartüskébe akasztja bele a szél. Sőt olyan is kerül, akit az élet bűnös sarába tapaszt bele.

A mákkupai temető egyik mellékútjánál két sír van egymás mellett. Akik alatta nyugszanak, ilyen helyemberek voltak. Egyiküket magasba libbentette az élet, a másikat pedig lenyomta. Elmondom a történetüket.

*

Varga József és Varga Lajos Mákkupa szegény szélmolnárjának voltak gyermekei. József éles esze, becsületes jellemessége már az iskolában feltűnt. A tanító meg az akkori plébános azt tanácsolták az apjának, hogy taníttassa. Lajos ellenben messze ütött a bátyjától. Könnyelmű, csél-csapgyerek volt, aki sem kötelességeit nem tekintette valami nagyon komolyan, de a dorgálást, sőt a büntetést sem vette a szívére. A molnármester

megfogadta a pap és a tanító tanácsát: Józsit kineveltette tanítónak. Lajos pedig a szomszédos városkába került egy kötelesmesterhez inasnak.

*

A Józsi gyerek kitűnő eredménnyel végezte el a preparandiát, de állást bizony nem tudott azonnal kapni. Pedig tíz helyre is folyamodott. Dehát a régi világban is úgy volt, hogy a sok protekciós elütötte még a kitűnő diplomásokat is, ha ezeket az Úr Istenen kívül senki sem ajánlotta.

Szörnyű nehezen egy vidéki nagyváros árvaházába került be felügyelőnek. Ámde hamarosan kicsöppent innét is szegény. Valamelyik mihaszna nebuló kihozta a türelméből, úgy, hogy elnádpálcázta, amikor aztán még tovább visszapéntyegett néki, felháborodásában két pofont adott a gyerekeknek. A nyaklevesnek következője egy odvas fog kihullása volt, orrvérzéstől kísérve. A fiú elpanaszolta az esetet a nagybátyjának, ez meg egy zsidó ujságírónak és két nap múlva hosszú cikk jelent meg egy liberális lapban „az árvaházi felügyelő brutalitásáról“. A városi közgyűlésen a szociáldemokrata-párt titkára meginterpellálta a pol-

gármestert és ez fegyelmit indított József ellen. Hiába magyarázták, hogy a rakoncátlan nebuló megérdemelte a két pofont, Józsefet fegyelmi büntetésképp, a vörösök követelődzésére, menesztették az állásából.

Ez a szerencsétlenség azután végigkísérte egész életében. Tanítói állást nem kapott, mert hát hol mertek volna egy „brutalitás miatt fegyelmi úton elbocsájtott” tanítót az iskola katedrájára ültetni?

Egyideig otthon húzta meg magát, de szégyenében ki sem mert menni az utcára. Egyik folyamodványt a másik után adta be a különböző állásokért, de hiába.

Akkoriban jöttek divatba a mozik. A fiú, aki a képzőben szépen megtanult hegedülni, egy ilyen moziba állott be muzsikusnak. Onnét valami cigányzenekar vette fel a bandájába, de a gyenge és a sok megpróbáltatásban leromlott testű fiatalember nem bírta az éjszakázást. Tüdőbajt kapott s hazajött az édesapjához meghalni.

Betegségében többször meggyónt, de nem tudott azért megnyugodni. Keservesen panaszolta szerencsétlen sorsát.

Olyan volt szegény Józsi, mint a

pehely a libalegelőn; megkapta az élet és lenyomta a szenvedés tövisei közé.

*

Lajos felszabadult a kötelesmesternél. Ott maradt legénynek is, dalolva húzta a kötelet naphosszat és csavarta a kötőfékeket a jószágtartó gazdák számára. Aztán elvette a mestere leányát feleségül és hamarosan ölébe hullott a műhely, a kis ház, meg a hozzátartozó néhány hold föld.

Ha csak a mesterségével törődött volna, bizony nem sokra vitte volna. Közbejött azonban a képviselőválasztás, amikor a korcsmában jártas és ügyes beszédű kötelesmester a kormánypárti jelölt egyik helyi főkortesévé csapott föl.

A választás bevágott és a fővárosi zsidó ügyvéd bekerült az országházába a nép képét viselni.

A követ ur nem volt háládatlan. Meglátogatta Lajost és végigment nagykegyesen a kötélgyártó műhelyen is.

Az üzleti érzéket faja vérével magában hordozó honatya, kerületének „ipari fellendülését” is egyik feladatául tűzte ki. Mindjárt Lajossal kezdte. A kormánytól hatalmas

szubvenciót szerzett a kötelesmesternek, amelynek fele is elég volt arra, hogy üzemét tízszeresre megnagyítsa és a „Varga Lajos kötélgyártó-mester“ cégtáblája helyett elegáns üvegtáblát rakasson az új vállalatnak kapuja fölé, amely aranybetűkkel hirdette az arra járóknak, hogy itt „Varga Lajos géperőre berendezett kötél- és kenderárugyára“ működik. A szubvenció másik felét pedig a képviselő úr ügyvédi irodája számolta el, különböző jogi tanácsok adása és beadványok készítése címén.

A gyár nagyszerűen ment. A képviselő úr katonai szállításokat is eszközölt ki a főkortesnek, amelyeknek teljesítéséről ugyan kételkedve sutogtak a munkások, de hát jól járt velük Varga Lajos is, meg a képviselő úr is. Csak a kincstár járt rosszul.

Közben meghalt Vargáné. A jó Isten irgalmas volt hozzá, mert az egyszerű, becsületes köteles-leány nem tudta magát beletalálni a nagyuraságba és a társadalmi életben is szerepelgető gyárosnak csak terhére volt. Varga Lajos hozzá elég durva volt ahhoz, hogy éreztesse is a szegény asszonnyal ezt a terhet.

A legközelebbi választásoknál aztán Varga Lajos is fellépett valamerre követjelöltnek. Kerületének képviselője melegen ajánlotta, a liberális pártnak pedig szüksége volt valamerre egy iparos követjelöltre, hogy elmondhassa a világnak, mennyire demokratikus a liberális párt, amikor képviselői sorában nemcsak grófok és zsidó ügyvédek, hanem iparosmesterek is egymás mellett sorakoznak. Így aztán a hatóságok segítségével megválasztották.

Varga Lajos a képviselőségnél nem állapodott meg. Az ország ügyén és a nép sorsán ugyan nem sokat lendített, mert a rossz nyelvek szerint nyolcesztendei követsége alatt százszor is beszélt ugyan, de szónoklatai mindig csak egyetlen szóból állottak. A miniszterek beszédjei közben ugyanis harsányan kiabálta a „helyes“-t és valahányszor szavazni kellett mindig bátran kibökte az „igen“-t, ha kormányjavaslatról volt szó.

Gyárát az egyik nagybank segítségével részvénytársasággá alakították át és Varga Lajos bekerült a hatalmas pénzintézethez igazgatósági tagnak, innét pedig a bank egyik szénbányájához választották be a felügyelő bi-

zottságba. Kitünő és használható embernek bizonyult, mert sohasem akadémkoskodott, mindent aláírt és abba a minisztériumba ment kijárni, ahová csak küldték.

A híres iparmágnás társadalmi téren is előrerukkolt. Egy tönkrement öreg gróftot tett boldoggá azzal, hogy elvette a lányát és kifizette az adósságát; a szegény, pártában maradt vén grófkisasszonyt pedig úgy békítette meg, hogy nem sokat törődött vele.

Már-már arról volt szó, hogy „nagy iparzszenit“ államtitkárrá teszik meg a liberális világ nagyobb dicsőségére, amikor a jó Isten rendelése elvágta a még mindig felfelé ívelő pályát. Varga Lajost a guta ütötte meg éppen akkor, amikor tárcájába gyömöszölte az egyik bank ropogós százasokból álló igazgatósági tagsági tantiémjét. Végrendeletében mindent a feleségére hagyott és csak azt kérte, hogy a szülőföldjén temessék el. Oda is szállították holttestét és nagy pompával helyezték el a mákkupai temetőben. Hosszú cikkekkel közöltek róla az ujságok, sírjánál nagy beszédet mondott a zsidó képviselő, de a felesége még csak nem is könnyezett, hanem meg sem várva, amíg a sírásó leszúrja

férje fejéhez a keresztet, sarkonfordult, kocsira ült és azóta nem látta őt, de hírét sem hallotta Mákkupa.

Varga Lajos is olyan volt az élet legelőjén, mint a libapehely a réten: felkapta a szél és magasra vitte.

Sokszor kóboroltam szabad óráimban a mákkupai temetőben. Nem egyszer álltam meg ennek a két testvérnek a sírjánál. Olyankor, ha rájuk gondoltam, megerősödött bennem a hit, hogy van túlvilág, ahol érdemük szerint taksálja az Isten igazságossága az embereket. Mert bizony itt, ebben a földi tülekedésben nem mindig érvényesül az érdem, a munka és az igazság. Az egyik magas polcra lendül, pedig üres egyéniség, a másik a szenvedések tövisei között vergődik, holott duzzadt benne a képesség és a jóakarát. És ebbe a túlvilági igazságba vetett hit az, amelyik kibékíti az embert ezzel az igazságtalan élettel.

11. Az amerikai sírkereszt.

Úgy látszik, hogy a tengerentúl keményebb és erősebb fák nőnek. A mákkupai temető egyik sírkeresztje legalább is ezt mutatja. Több, mint húsz esztendeje került ez a kereszt ide Amerikából az alatta nyugvó koporsó lakójával együtt. A környékén álló magyar fakereszteket már bizony valamennyit kikezdte az időjárás, de ez az amerikai sírkereszt még ma is olyan, mintha egy-két tél hidege szíttá volna csak meg.

A halottjának a története megható. Gyarló, megtévedt ember volt, de igen súlyosan bűnhődött félrelépéséért.

*

Csilkó István előljáró volt a mákkupai vasúti állomáson. Csendes, magabazárkózó embernek ismertük, de annál élénkebb és élnivágóbb volt a felesége. Csilkó valósággal bálványozta ezt az asszonyt. Beteremtett

neki mindent és a községben a jegyzőné és orvosné nagyobb bosszúságára feleségével diktáltatta a divatot. A környéken nem akadt mulatság, sem színelőadás, ahol Csilkóné ott ne lett volna és a vidéki hölgyközönséget irigységre ne sáppasztotta volna legújabb divatú ruháival.

Jómagam nyugtalanul néztem ezt a költekezést. Egyszer négy szemközt meg is mondtam az állomási előjárónak, hogy nem értem honnét telik szerény jövedelméből annyi mindenre? Azonnal megbántam megjegyzésemet, mert Csilkó elsápadt szavamra, utána elvörösödött, a keze reszketett és ingerülten kikérte magának, hogy beleavatkozzam a dolgaiba.

Két hónapra reá azonban meg azt bántam meg, hogy nem beszéltem vele keményebben és nyiltabban. Az történt ugyanis, hogy az állomási előjárónk egy napon eltűnt, a hivatalos vizsgálat pedig megállapította, hogy éveken keresztül sikkasztott. Beszéltem a rovincsolást vezető vasúti főtisztviselővel, aki sajnálkozással szólt a megtévedt emberről. Elmondta, hogy Csilkó a sikkasztásairól pontos jegyzéket vezetett és

azt meg is találták iratai között. A notesz mellett egy borítékban egész garmada lejárt osztállysorsjegyet is leltek és a vizsgálatot vezető főtisztviselő úgy vélte, hogy Csilkó a főnyereményben reménykedett és valószínűleg azt tervezte, hogy ebből fogja majd pótolni a sikkasztott pénzt.

Három hónapra reá megtudtuk, hogy a szerencsétlen ember Amerikába szökött. Akkoriban ez a világ-rész volt a sikkasztók és megtévedtek menedékhelye. Egyik-másik új életet kezdett odaát, sőt olyan is akadt, aki a lendülő új világban szerzett pénzéből becsülettei jóvá is tette itthoni bűnét.

Ezek közé tartozott Csilkó is. Szökése után félévre 150 dollárt kaptam tőle Amerikából. A pénzzel egyidőben levél is érkezett, amelyben Csilkó megható szavakkal fordult hozzám. Leírta, hogy mennyire megbánta könnyelműségét. Feleségének nagy igényeit okolta és szemrehányást tett önmagának, miért nem volt keményebb és miért nem szorította egyszerűségre az asszonyt. Megkért, hogy a 150 dollárból 50-et adjak a családjának, 100 dollárt pedig magyar pénzben fizessenek be a vasútnak

az elsikkasztott összeg törlesztésére. Leírta, hogy az új világban nagyon keményen kell dolgoznia. Megérkezése után egy nagyobb vendéglőben kapott foglalkozást. Evőeszköz tisztító-nak fogadták fel, de már két hét múlva a szálloda cipőtisztítója lett és csak azt várja, hogy az angol nyelvet jobban elsajátítsa. Ha ez sikerül neki, más állás után néz.

Ettől kezdve minden harmadik hónapban megjött a 150 dollár. Hozzám címezte, mert attól félt, hogy ha egyenest a feleségének küldi, a könnyelmű asszony az egész összeget a maga céljaira fordítja és az elsikkasztott pénz visszafizetésére nem ad majd semmit. A pénzzel együtt rendesen levelet is küldött és beszámolt sorsáról. Foglalkozását állandóan változtatta, úgy látszik, a lelkiismeret és a kítaszított-ság érzése nem hagyta nyugodni sehósem.

Négy esztendeig tartott ez így. Csilkó annyi dollárt küldözgetett haza, hogy 200 korona híjján az Államvasútnak egész kárát megtérítette már. Január elején a szokása szerint esedékes pénzküldemény helyett azonban egy csikágói német gyáros levelét hozta hozzám a pósta. Ez

a derék üzletember Csilkó haláláról értesített. Nyolc hónap óta állott szolgálatában Csilkó, aki titkára, bizalmasa és mindenese volt a gyárosnak. Nagyon megszerette, hűséges és használható emberének tartotta. Címemet iratai között találták meg és ezért küldötte épp nekem a gyáros az értesítést.

Leírta Csilkó halálát is. Karácsony estéjén hirtelenül szívszélhűdésben halt el a szerencsétlen ember. A gyáros özvegy ember volt és úgy tervezték, hogy a karácsonyestét együtt töltik. Amerikában nem szokásos a karácsonyfa, de a német gyáros hazájából elhozta ennek emlékét és Csikágóban is minden karácsonykor felállította a fát, épp úgy, mint valaha otthon, Németországban megszokta.

Karácsony estéjén együtt díszítették a fenyőfát. Csilkó a munka közben hazagondolt. Elbeszélte, hogy milyen boldog volt ő, amikor gyermekkorában meggyújtották szülei a szentes-tén a karácsonyfa gyertyáit. Kis idő múlva pedig megjegyezte, hogy vajon van-e az ő feleségének most otthon karácsonyfája? Utána elhallgatott. El sem végezték a munkát, ami-

kor Csilkó elsápadt, rosszul érezte magát. Orvost hívtak hozzá, de mielőtt az megérkezett, halott volt.

A gyárost nagyon megrendítette az eset. Leveléből kivehető volt, hogy nemcsak kedves titkárának elvesztését fájlalja, hanem különösen az hatott reá, hogy utolsó gondolata is elhagyott szeretteire irányult és azon aggodalmaskodott, vajjon van-e azoknak karácsonyfájuk? Megrongált szívét a messze otthonnak gondolata összefacsarta és e fájdalmat nem bírta már ki.

A gyáros hazaszállíttatta Csilkónak holttestét és valóságos kis vagyont fizetett érte.

Amikor megérkezett a holttest és eltemettük a mákkupai temetőben, ott volt az egész környék. Az emberek csak úgy mondták, hogy: „hazahozták a sikkasztót“. Kötelességemnek tartottam, hogy felvilágosítsam őket és elmondjam, hogy ez a szegény ember tévedett, de azt is elmondjam, hogy milyen küzdelemmel, önmegtadással tette jóvá elkövetett hibáját.

A nyitott sír mellett tartott gyászbeszédembe fűztem bele mindezt. Nyilvánosságra hoztam, hogy csekély összszeg kivételével visszafizette az egész

által okozott kárt és elmondtam azt a nagy szenvedést is, amelyben a messze idegenben része volt és az övéi utáni vágyat, amelyik halálba facsarta a szívét.

*

Sok megtévedt ember akad felebarátaink között. Nem helyeselhetjük és nem is dicsérhetjük hibáikat és bűnös tettüket. De emellett vizsgáljuk meg azt is, miként viselkednek a bűn után? Gyakran találunk közöttük bűnbánó és az elkövetett tettet krisztusi lelkülettel jóvátévő, hősiességgel iparkodó lelkeket is. Ilyenkor ne csak a bűnt nézzük, amelyet bánatukra megbocsájtott a jó Isten, hanem a jóra való törekvésüket is. Ez a törekvés kedves az Isten előtt, megbecsülést érdemeljen hát ki az embereknek is.

12. Az „Ismeretlen Katholikus“.

A világháború hadakozó országainak mindegyikében felhantolták az „*Ismeretlen Katona*“ sírját. Messze harcterek tömegsírjaiból hoztak oda egy holttestet; senki sem tudja, hogy mi volt a neve, csak egyet tudnak róla, hogy a legbecsesebb földi értékét: az életét áldozta fel hazájáért. Ez a sír jelképévé dicsőült a hazaszeretetnek, az áldozatkészségnek és előtte időnkint hódolni szoktak az ország nagyjai.

Sokszor gondoltam már reá, hogy nem lehetne-e ennek mintájára sírt szentelni az „*Ismeretlen Katholikus*“ dicsőítésére is? A múlt század végén és jelen századunk elején ugyanis hősi harc folyt Magyarországon a katolicizmus védelmére és megszervezésére. Ismerjük és tiszteljük ennek a harcnak elhúnyt és élő vezetőit; egyik-másikának, mint gróf

Zichy Nándornak, Molnár apátnak, Prohászka Ottokárnak szobrot is emeltek már. De ki emlékezik meg azokról a névtelen harcosokról, akik csekélységükből mégis jelentékeny részt adtak oda erre a küzdelemre?

Ha az „Ismeretlen Katona“ mintájára felállítanák valahol az „Ismeretlen Katholikus“-nak emléket, ennek sírdombja alá egy méltó harcosnak földi maradványait tudnám elszállíttatni innét a mákkupai temetőből.

Az öreg Lippai bácsira gondolok, akinek a sírjáról lekorhadt már a kereszt, dombja is besüppedt, virágja sincsen, csak talán én tudom még, hogy ki nyugszik alatta. De én igazán tudom és vallom, hogy az „Ismeretlen Katholikus“ nevére méltó harcos volt.

*

Lippai bácsi szegény vasúti bakter volt itt, a mákkupai vonal mentén. 35 esztendeig szolgálta a MÁV-ot, tisztogatta a töltést, minden nap kétszer végigjárta a reábízott pályát és az átrobogó vonatok mellett feszesen állott, kis piros zászlóját olyan büszkén tartva, mint a százada előtt lovalgoló huszárkapitány. Feleségével együtt élte a szegény emberek ese-

ménytelen életét. Az asszony fejte a tehenet, gondozta a tyúkokat, művelte az őrház körüli kicsiny kertet és a terményfölöslegét minden héten kétszer behozta eladni a mákkupai piacra. Szívük szeretetével nevelték fel két gyermeküket; egyszerű, szegény emberek lettek azokból is: a Jóska vasúti pályamunkásnak ment, a Rozit pedig elvette egy villanyszerelő.

Amikor eljött az ideje, Lippai bácsi nyugdíjba ment. Az eladott tej, tojás és zöldség árából összekuporgatott kis pénzükből megvették a mákkupai határnak legszélső telkecskáját a rajta düledező, ütött-kopott vályogházikóval. Ide húzódott meg Lippai bácsi öreg életepárjával, tehénkéjével, tyúkjaival és 10 kaptár méhével. Most már nem járta a töltést, nem vigyázott a sínekre, hanem ehelyett minden nap bebandukolt a templomba, leült az utolsó padba és áhítattal morzsolgatta a rózsafüzért.

*

Akkoriban alakult meg Budapesten a Katholikus Népszövetség. Magam is tervbe vettem, hogy megszervezem plébániámon annak helyi csoportját. Épp a szükséges leveleket akartam megírni a Központnak, hogy

a megalakuláshoz lehívjam az országos vezetők valamelyikét, mikor kopogtattak ajtómon és belépett hozzám Lippai bácsi. Egyik kezében viharvert vasutas sapkáját szorongatta, a másik kezében pedig a Katolikus Népszövetségnek gyűrődött program-nyomtatványa volt.

— Azért jöttem, Plébános úr, hogy megmutassam ezt a programot, — kezdte tisztességtudóan, nagy torokköszörülések között és élémbe tette a nyomtatványt. — Merthát az én szégyén eszemmel úgy vélném, hogy jó lenne, ha Mákkupán is megcsinálnák ezt a szövetséget. Merthát miért csak a cucilisták szervezkednek? Merthát álljunk össze mi is! Azok az elvetemültek a Jézus ellen agyarkodnak, hát akkor mi meg védjük meg az Úr Jézust. Dehát megkövetem alássan, ne tesszen reám neheztelni, hogy így merészkedek, de gondoltam, hogy nem veti meg a Főúr az én szavamát sem.

Természetes, hogy nem vetettem meg, sőt meghatódtam és örültem annak, hogy íme, híveim között is akad olyan, aki magától is lelkesedik a katolikus összefogás eszméjéért. Az akkori liberális időkben, amikor a

világiak bizony nem sokat gondoltak az Egyházzal, ritkán akadt ilyen gondolkodású ember. Elmondtam hát a jó Lippai bácsinak, hogy pont egyben törődünk és megmutattam neki a levelet, amelyet a Központnak írtam.

Meg is jött a válasz. A budapesti Központ értesített, hogy két hét múlva Haller István, meg Ernst Sándor lejönnek a Népszövetség zászlóbontására. A templomban kiprédikáltam a hírt és meghívtam híveimet az alakulásra.

A gyűlés előtti szombaton Lippai bácsi állított be hozzám. Hófehér kendővel leterített kosár volt a karján. Hangos „Dícsértessék“-kel köszönt és illő parolázás után így adta elő jöttének okát:

— A holnapi pesti vendégek megtraktálásához hoztam valamit a Plébános úrnak. Szeretettel adom, de csak egy kikötésem van, hogy erről senki se tudjon ám! Merthát úgy gondoltam, hogy a Plébános úrnak is áldozatába kerül az ilyen vendéglátás, hát hozzásegítek én is.

Aztán kipakkolta a kosár tartalmát: egy szépen megtisztított, kővérré hizlalt kacsát, meg egy üveg

aranyosan csillogó pörgetett mézet. Köszönetemet kissé kelletlenül hallgatta és azzal vágta el, hogy 10 darab ezüstkoronát számolt le az asztalomra egy kis cédulával együtt, amelyen a környékbeli 10 szegény embernek a neve állott.

— Itt van, kérem alássan, mindjárt a szomszédaimnak a tagdíja, meg a nevük is. Csoportvezetőnek a felső szomszédom, a Buzna Kovács Gergely vállalkozott, de majd a füzeteket én hordom ki helyette.

— Nincs az rendjén így, Lippai bácsi, — ellenkeztem vele — mert hát, ha maga szervezte meg az első csoportot, úgy illenék, hogy maga legyen az első csoportvezető is.

Lippai bácsi kézzel-lábbal tiltakozott ellene:

— Nincs arra, Plébános úr, semmi szükség! Én úgyis ott leszek, de nem rend az, ha ilyen öreg és szegény ember a vezető, mint én vagyok. Csak legyen a Buzna Kovács a vezető. Az örül neki és talán így majd többet is ad az Úristenre.

Minden rábeszélésem hiábavaló volt, az öreg semmi tisztséget sem fogadott el, de a legnehezebb mun-

kára vállalkozott, hogy majd ő hordja ki a füzeteket a tagoknak.

Így is történt. Megalakult a Népszövetség helyi csoportja. Eljöttek a pestiek és lelkesen beszéltek. Lippai bácsi ott szorongott a legutolsó sorban és örömtől kipiruló arccal, csillogó szemekkel, boldogan nézte a lelkesedést. Dobogott a szíve, hogy sikerült a gyűlés és hogy az Úr Jézus ügye mellett megmozdultak az emberek.

*

A rákövetkező tél elején ismét el látogatott hozzám az öreg Lippai. Egyik kezéből a másikba gyűrte sapkáját és mindjárt gondoltam, hogy valami új tervben sántikál. Ki is rukkolt vele.

— Azt gondoltam, Plébános úr, — adta elő a tervét — hogy a felvégi szegénységnek jó volna valamit csinálni. Most, hogy a télen nincs munka, a kocsmában üldögelnek és bizony nem jóra viszi ez őket. Úgy vélem, hogy csináljunk nekik egy Olvasókört. A Gera asztalosnak volna is egy szobája kiadó, 10 koronáért ideadja egy hónapra. Aztán gondoltam, hogy én mindjárt kifizetem a kéthónapi bért, csak aztán

senki se tudja, merthát ezt a pénzt úgy spóroltam meg az ősszel a mézből. A Plébános úr meg odaadja a kiolvasott ujságját és egy-két jó könyv is akad talán a könyvtárában, amit elbetűzgethetnének ott a szegény emberek.

Tetszett az eszme. Szó szót követett és megcsináltuk a Népszövetségi Olvasókört. A felvégi nincstelenek kocsma helyett itt gyűltek össze a hosszú téli estéken. Magam is többször ellátogattam közéjük, olvasnivalót vittem és elbeszélgettem velük. Az Olvasókörnek leghűségesebb vendége azonban Lippai bácsi volt. Minden estefelé ő volt az első. Ledobta a garmada fát a hóna alól, amelyet otthonról hozott, befűtött a kis kályhába, feltette pápaszemét és olvasni kezdte a köréje gyülekezőknek az ujságot.

Az Olvasókör oly szépen haladt, hogy tisztikart kellett választanunk számára. Elnöknek Lippai bácsit proponáltam, de a jó öreg valósággal megharagudott érte. Nem vállalt ő semmi címet, csak a névtelen áldozatkészséget és a szolgai munkákat. De ezt aztán olyan becsülettel vállalta és végezte, mintha vagyont kapott volna érte jutalmul.

*

Az Olvasókörrel még halálos ágyán sem feledkezett meg Lippai bácsi. Amikor már illő áhitattal elkészült a nagy útra, párnája alól a bugyellárisából 23 koronát vett elő és a láztól legyöngült sovány kezeivel a markomba nyomta.

— Az Olvasókör jövő havi árendájára — mondotta. — Nem tudtam többet összeszámolni. Csak aztán ne tudjon ám róla senki!

Nem is tudott róla a mindeneket ismerő Úr Istenen kívül senki más. Mert tiszteletben tartottam a jó Lippai bácsinak nemes intencióit, aki a lelkes katolikus munkából csak a munkát és áldozatkészséget vélte a maga kötelességének, a dicsőséget és tisztséget pedig átengedte másnak.

*

A múlt hónapban a fővárosban jártam. Véletlenül az egyik plébánia előtt Lippai bácsi asszonyleányával találkoztam. Bizony megöregedett ő is és rosszul megy a sora. Az ura munkanélkül van már régóta és szegények nagyon nélkülöznek. Egy kis segítséget akartam juttatni nekik, de a világért sem fogadta el.

— Adja kérem, Plébános úr —
mondotta — valakinek az otthoni sze-
gények közül. Talán olyannak, aki
emlékszik még a szegény édes-
apámra.

Bajos lenne a kérését teljesítenem.
Mákkupán bizony alig emlékszik már
valaki Lippai bácsira. Elfelejtették,
hisz életében is csak hátrahúzódott
és oda nem ment, ahol az emberek
nevét emlegetik. Ő névtelen akart
maradni. Az is maradt. De katholi-
kus volt, mégpedig abból a javából,
amilyen kevés van.

13. Az öreg Magdolna bűnbánatának tövises útja.

Valamikor régen, olvastam egy történetet a kínai missziókról. Arról volt szó, hogy egy öreg, megtérő kínait keresztelője napján megkérdezett a misszionárius, hogy mi tetszik neki legjobban az Úr Jézus szent hitében? Az új keresztény nem sokat gondolkozott, hanem határozottan válaszolt: „Az tetszik nekem legjobban, hogy Jézus megbocsájtja és el is felejti a megtérőnek bűneit!”

Sokszor elgondolkoztam már ezen. Valóban, milyen fölemelő, hogy a mi Istenünk ennyire irgalmas és nemesszívű! Sértegető ellenségét: a bűnöst, szeretettel öleli szívére, ha az megbánja tetteit és bocsánatért esd előtte. De még ennél is többet tesz: a szent vérével letörölt bűnről többé nem emlékezik. Szemrehányást sem tesz érte, hanem

csak azt várja, hogy visszafogadott gyermeke most már szeresse őt, útjait járja és többé vissza ne térjen a bűnök sarába.

A régi keresztények életéből is oly sok szép példát olvastam. Ők teljes egészében lelkükbe fogadták Jézus szellemét és iparkodtak úgy tenni, mint ahogy édes Üdvözítőnk cselekszik. Örültek, ha megtért egy vétkező, édestestvérként keblükre ölelték és soha többé még célzást sem tettek arra, hogy valaha az Isten ellensége volt.

Sok szomorúságot okozott papi szívemnek, amikor láttam, hogy híveim nem ilyenek. Bántott, hogy ők nem felejtik el Jézussal együtt a jó útra térőknek régi botlásait, hanem újra és újra emlékeznek rájuk...

Ilyen megtérő, de megvetett bűnös volt az öreg Muhar Magda, akinek sírján szép kőkereszt van ugyan, — mert a végrendeletében hagyott erre egy összeget — de földi nyugvóhelyét, amióta a kőfaragó otthagyt a sírkeresztjét, fel nem keverte senki sem.

*

Muhar Magda valahonnét a Dunántúlról került ide Mákkupára.

Szolgáló volt a gőzmalmosnál. A sudár termetű, feketeszemű leány bajt hozott a gazdája házába. A malmosné féltékeny volt reá és miatta perpatvar-perpatvart követett. A vége az lett a dolognak, hogy az asszony otthagyta az urát és a malmos pedig a konyhából a szobába vitte a leányt. Röviden elmondva, Muhar Magda a falu szomorú botrányokozója lett. Úgy látszott azonban, hogy ő nem sokat törődött vele. Tempolomba nem járt; élvezte a vagyont. A következő esztendőekben pedig két törvénytelen gyermekét keresztelttem meg.

A földi boldogsága azonban nem sokáig tartott. Néhány esztendő múlva reáunt a malmos és a szerencsétlennek pokol lett az élete. Az embere ivott és a korcsmázás után Magda sikoltozása hallatszott ki az utcára. Másnap kék foltok, bedagadt szemek jelezték a leányon a rabbiátus ember alkoholos dühét.

Aztán sorvadni kezdett a malmos. A szárazbetegség ágyba döntötte s a halál csontos alakjának zörgő közeledése megmozdította a lelkiismeretét is. Lázás óráiban elűzött hitese feleségét emlegette, éber állapo-

tában pedig keserves szemrehányásokat tett Magdának. Egy tavaszi napon meghalt, anélkül, hogy Istentől bocsánatot esdett volna.

Előkerült a végrendelet, amelyben mindent Magdára hagyott. Abban az időben készítette még, amikor a felesége elhagyta és a bűnös szenvedély lett urrá fölötte. A becsületes falusiak fejüket csóválva helytelenítették, hogy hitese feleségének semmit sem hagyott a molnár és bizony Magda eleget hallhatta csúfos megjegyzéseiket.

*

Misszió volt aztán Mákkupán és a kegyelem e napjaiban meggyónt Múhar Magda is. Az áldoztatást én végeztem és már akkor észrevettem, hogy az oltár korlátjánál elhúzódtak mellőle az emberek.

Magda ettől kezdve rendesen járt a templomba. A rámaradt örökség révén a község egyik leggazdagabb asszonya volt, de a multját és vagyonának származását jól emlékezetükben tartották falunkbeliek. Kint a piacon nagy muszájból csak beszéltek vele, de a templomban nem szívesen látták. Különösen rossznéven vették, hogy minden hónap első vásár-

napján ő volt az első a gyóntatószékben és az első a szentáldozásnál. Magam is hallottam híveimnek gúnyos megjegyzését, hogy: „a molnár Magdája öregségére de megszentült!“, meg aztán az Olvasó-Társulat elnöke egyenest kifogást is emelt, hogy „az ilyen feslett perszónát miért engedni a plébános úr a szentáldozáshoz?“ Elmondtam neki, hogy a mi Üdvözítőnknek milyen kedves a megtérő bűnösnek közeledése, de oktatásaimnak nem lett meg a hatásuk. Sőt úgy vettem észre, hogy híveim egyenest rossznéven vették mentegető szavaimat. Sőt még talán rosszabbal is meggyanusítottak maguk között.

Abban az időben alakítottam meg plébániámon az Oltáregyesületet. A szentségimádási órát minden hó első vasárnapján nagy fénnel tartottuk. Az oltárt feldíszítettük, virágokkal, gyertyákkal tettük ékessé. Muhar Magda két szép térdeplő angyalt hozatott a fővárosból, hogy ilyenkor az Oltáriszentség mellé kétoldalt az égi díszörség földi jelképéül odategyük. Ebből is baj lett. Híveim valósággal forrongani kezdtek, hogy a bűnös asszony adományát az oltárra tétetem. El kellett kerülnöm a botrányt

és a két angyalt kivitettem a temető kápolnájába. A szégyen pedig keserves napokat okozott Muhar Magdának és sok bosszankodást nekem.

Az igazi megpróbáltatás azonban még csak ezután következett. Muhar Magda a leányát tanítónőnek neveltette és állást is kapott egy vidéki városban. Ott megismerkedett egy katonatiszttel. Az ismeretségből komoly szerelem lett és a főhadnagy el akarta venni a leányt. Az anyagiakban nem lett volna hiány, mert Muhar Magda vagyona elég lett volna a kaucióra. De akkor derült ki, hogy a mennyasszony törvénytelen származású és a katonatisztnak le kellett mondania róla. A leány keserves szemrehányásokat tett az anyjának. Dühében „becstelen perszóná“-nak címezte és a szerencsétlen asszonynak végig kellett néznie, hogy gyermeke boldogsága miként hiúsul meg az ő bűne miatt.

Három évre reá pont hasonló ismétlődött meg a fiával. Ez jogot végzett és a vármegyénél lett tisztviselő. Az alispán leányának udvarolt, de a család, még mielőtt komollyá lett volna közöttük a dolog, figyelmeztette, hogy ne számítson a leányra. Nyíltan

megmondották neki, hogy származásának hibája miatt nem való az ő rokonságukba.

Muhar Magdát valósággal összetörte a megszegyenítéseknek e sorozata. Valahányszor csak velem beszélt, könnyek között kívánta a halált. Az Isten irgalmasabb is volt hozzá, mint az emberek, mert rövidesen elhozta a végét. Haláloságyán töredelmes életgyónást végzett és a föloldozás után zokogva panaszkodott nekem:

— Higyje el, plébános úr, nagyon-nagyon megszenvedtem a bűnömért. Nem volt nekem egy hónapi nyugodt életem sem. A lelkiismeret egyre gyötört és a molnár halála után még álmomban is az ő lelkének átkait hallottam, hogy miattam kárhozott el. Az emberek tekintetéből és szavaiból is a lenézés és megvetés nehezedett reám. Az emberek úgy gondolták, hogy boldog vagyok, mert gazdag vagyok, pedig nagyon, de nagyon boldogtalan voltam. Most is remeg a lelkem, hogy mi lesz velem az Isten ítélőszéke előtt?

Felvettem a keresztet az asztalról és odatartottam a haldokló elé.

— Nézzen reá, — mondtam biz-

tatva — ezután nem lesz mással dolga, csak a keresztrefeszített Üdvözítővel. Az Ő szíve pedig irgalmas Szív, amelyik nem taszítja el magától a bűnöst sem, ha az megbánta bűneit és megtért.

Muhar Magda nem válaszolhatott már szavaimra, mert a keresztre meredt szemei üvegesedni kezdtek és lelke az Úr trónusa elé költözött.

*

Amikor eltemettük, akkor sem mondtak róla az emberek jót. A bűneit hánytorgatták, én meg arra gondoltam, hogy megtért és megbocsájtott neki az Úr!

14. Az eltévedt lélek, aki nem akart hazatalálni.

Temetőnk szélében három jeltelen sírhalom húzódik meg. Félig már az árok felé domborodnak. Keresztet sem tűztek fejükhöz. Községünk öngyilkosainak sírjai. Itt még betartják a régi fegyelmet és e szerencsétleneket nem temetik a többivel egy sorba a megszentelt földbe és nem tűzik le fejükhöz az örök boldogság szimbolumát: Krisztus keresztjét. Maguk vetették el Krisztust; nincs hát jeléhez joguk.

Kettő már nagyon régi közülük és ott voltak akkor is, amikor én Mátkupára jöttem, de nem tudok semmi közelebbit róluk. Hosszú plébánosságom évei alatt csak a harmadiknak a lakója végezte ilyen szerencsétlenül. És ennek ismerem a történetét.

*

Akinek teste ott porlad, valamikor

ünnepezt színésznő volt. Júliának nevezem, de nem írom le az egész nevét.

Innét indult el a mi falunkból. Eredetileg tanítónőnek készült és a főváros egyik zárdájában neveltették szülei. Hogy, hogy nem, de kiemelte valaki az iskolából és a gyönyörűszép gyermekleányt a színpadra csábította. Hamarosan nagy sikereket aratott és nem telt bele öt esztendő sem, a neve a színházlátogató közönség közszeján forgott. Arról azonban keveset tudtak, hogy a színházi világban mennyi intrikával és ellenségeskedéssel kellett megküzdenie neki.

Egy napon a déli próba után valamelyik templom mellett vitt el az útja hazamenet. Ismét holmi kellemetlensége volt a színházban és ennek tövise ott szúrta a lelkét. Régóta nem járt már templomba, de most a szomorúság perceiben vágyakozott a mégiscsak egyetlen megértő Isten után.

Belépett és a templom leghátsó félkékjében álló Fájdalmas Szűzanya szobra előtt térdelt le. A térdeplőn egy cédulát talált. Nem volt a templomban senki sem, felvette és elolvasta. Szép, gyakorlott írással ez ál-

lott rajta: „Azt, aki e cédulát megtalálja, kérem, hogy imádkozzék egy Miatyánkot érettem, szegény eltévedt lélekért.“

Letette a cédulát, mert észrevette, hogy valaki bejött a templomba és egyenest oda, a Fájdalmas Szent Szűz szobrához tart. Elhúzódott és leült a közeli padba.

Öreg, kendős anyóka volt az érkező. Elhelyezkedett a térdeplőn és buzgón imádkozott. Közben megmozdult és leverte a cédulát. Ügylátszik, csak most vette észre. Lehajolt utána és el akarta olvasni. Látszólag nem ment a dolog, mert elővette a pápaszemét. Felkelt s kissé a világosság felé csoszogott és most már sikerült a cédula kibetűzése. Öreges, tipegő léptekkel tért vissza a térdeplőhöz, mialatt pápaszeme alól végignézett a padsorokon, amelyekben egyedül csak Júlia ült. Visszatette a cédulát a térdeplőre, maga pedig keresztet vetett, összekulcsolta a kezét és áhitattal imádkozni kezdett. Biztosan azért „az eltévedt lélekért“, aki a cédulán imáért könyörgött.

Júlia összerezzen. Átvonult agyán a gondolat, hogy ez az öreg minden bizonnyal azt véli, hogy ő írta a cé-

dulát és most érette imádkozik. Szégyelte magát és az első pillanatban fel akart ugrani, hogy kirohanjon és eltávózzék a templomból. Lábai azonban mintha felmondták volna a szolgálatot, ülve maradt és gondolkodni kezdett.

... Ez az asszony biztosan érette imádkozik... Őt gondolja annak az „eltévelyedett lélek“-nek... Dehát valóban nem ilyen ő?... Hiszen tagadhatatlan, hogy letért a becsület útjáról, eltávozott a vallástól... Eltávolodott a boldogságtól, eltávolodott a lélek nyugalmatól... Nem szabadkozhatott, nem szépíthette a lecsúszást, „eltévelyedett lélek“ ő valóban és hozzá nagyon szerencsétlen...

Könnyei csordulni kezdtek a szeméből és érezte, hogy egész benső gondolkodásában valami nagy átalakulás megy végbe. Csak úgy jöttek a gondolatok egymás után és oly tiszták, meggyőzőek voltak, amilyenek még soha eddig. És jöttek aztán az elhátározások, amelyek oly komolyak és erősek voltak, amilyenek soha előtte. Azzal a szent fogadalommal kelt fel a templom padjáról, hogy változtatni fog az életén. Még holnap bejelenti a színikazgatónak, hogy megválik a

társulattól. És aztán új életet kezd. Jobbat, erkölcsösebbet.

*

Másnap, mintha újjá éledt volna, úgy ébredt. Könnyűnek és tisztának érezte magát. Ma volt régóta az első nap, hogy nem töltött egy órát a tükör előtt. Korán bement a színházba.

A színigazgatónak határozottan és mint megmásíthatatlan tényt adta elő a szándékát. Ez megdöbbsent és lebeszélni iparkodott. Júlia azonban nem tágitott. A direktor mégsem hagyta abba és segítségére jött az a híres színpadi író, aki épp akkor topant be az igazgatóhoz, hogy megbeszélje vele legújabb művének szereposztását.

— Jó, hogy jön, mester! — üdvözölte a nagy író a színigazgató. — Legalább segíteni fog majd lebeszélni a művésznőt, aki hátat akar fordítani a mi színpadunknak.

A lebeszélés valóban sikerült. Júlia megszedült a reménytől, hogy még egyszer legalább hallja a tapsot és megígérte, hogy még ennek az új darabnak címszerepét elvállalja. De föltette magában, hogy ez lesz az

utolsó szerep, mert utána határozot-
tan megvált a színpadtól.

A direktor is, meg az író is mosolyogtak fogadkozásán és szentbizonyosak voltak benne, hogy ebből az erős feltételből nem lesz semmi.

Úgy is történt. Júlia végigjátszotta a szerepet, óriási sikert aratott, taps-
tól zúgott a színház, garmadával
hordták öltözőjébe a virágokat és hó-
dolóinak száma megnövekedett.

Félévre reá, mint egy szerencsét-
len megtévedésre gondolt arra, hogy
egyszer el akarta hagyni a színpadot,
mert reájött arra a szerinte komi-
kumra, hogy ő „eltévelyedett lélek”.
Fölkacagott, valahányszor eszébe ju-
tott.

*

Teltek az évek és Júlia hírneve le-
áldozott. Fiatalabbak jöttek a szín-
padra, mint ő, üdébbek és szebbek,
mint már ő. És talán még jobban el-
tévelyedettek, mint amilyen ő volt.

Az egyik őszen aztán már nem ka-
pott a fővárosban szerződést. Vidékre
ment, de még egy évtized sem telt
bele, hogy onnét is kikopott. Teste el-
nehezedett, arcát ráncosra ette a fes-
ték, tokája nőtt és hajának csimbók-

jait nem szedhette már az abban az időben oly divatos kontyba. Nem kellett senkinek sem.

Egy ideig ékszereiből, majd bútoraiból, végül ruháinak eladásából éldegélt. Amikor aztán ez is elfogyott, adósságokat csinált. És amikor már ezt sem csinálhatott, a máséhoz nyúlt.

Az ujságok hasábos szenzációkban közölték az egykori ünnepelt divának szomorú tragédiáját. Büntetésének kitöltése után illetékességi helyére, ide Mákkupára toloncolták. Senkije sem volt már itt. Szülei rég elhaltak, rokonai pedig mit sem akartak tudni a lezüllött, összetöpörödött, öreg, tolvaj koldusasszonyról.

Községünk szegényházába került a másik két falusi koldus mellé. Értesültem róla és másnap fel akartam keresni a szerencsétlent, de még azon az éjszakán — az első szegényházi éjszakáján — felakasztotta magát.

*

Életének történetét attól a patronázshölgytől hallottam, aki a börtönben foglalkozott vele.

*

„Eltévedt lélek“ volt. Az Isten kegyelme egyetlen egyszer reávilágított, de ő visszautasította ezt a jósgot. Visszatért a tévelygés útjára és ott elpusztult. Mint sokszázan teszik.

15. Mákkupai Sándor.

A temető szegénysorában van egy sír, amelyikről soha sem hiányzik a virág és két szomorúfűz is áll a fejénél. Keresztjén csak három sor olvasható: „*Itt nyugszik Mákkupai Sándor. Meghalt 1913 március 25-én. Nyugodjék békében!*” A virágot a falusiak hordják a sírra. Ha a magukéira ültetnek, a Sándoréra is kerül belőle egy-két szál.

Hogy mikor született, az nincs feltüntetve a keresztfáján, mert senki sem tudta. A *Mákkupai* nevet is csak azért függesztettük a *Sándor* név elé, mert igazi vezetéknevét nem tudta senki sem. Egy emberöltőn keresztül úgy ismerte mindenki a faluban, hogy: „*a Sándor.*” Ő volt ugyanis a falu bolondja. Azaz, hogy bolondnak tartották és ő is annak tartatta magát, mert ez kifizetődött számára. Előre megmondom azonban, hogy legjobb meggyőződésesem szerint a Sándor nem volt bolond, még hibbanteszű

sem. Egy kissé ütődött ember volt csupán, akit valaha az élet nagyon összevert és ennek nyomait enyhítette egy reákényszerült ravaszsággal egész haláláig.

•

Amikor Mákkupára jöttem, Sándor már ott volt. A sekrestyében találkoztam vele először, amidőn a templomtorony kulcsáért jött be, hogy felmehessen harangozni. Hosszú, vékony, nyurga termetű meglett ember volt akkor. Sas-orra kiívult az arcából, két, kissé savós kék szeme mélyen bent ült a szépen domborodó homloka alatt. Összeráncolt szemöldökeivel, keskeny, kicsiny szájával és korán kopaszodó koponyájával inkább egy elhanyagolt külsejű filozófusnak benyomását keltette az arca, és nem a falu bolondjáét. Foltos nadrágja csak egy arasznyival ért le a térdén és meztelen lába két elhasznált papucsban csoszogott. Kabátját is nálánál jóval kisebb emberre szabták, úgy hogy be sem tudta gombolni sovány mellén, az ujjai pedig épp a könyökéig értek. Inge feltűnően tiszta és ruhája bár foltos volt, de látszott, hogy a gazdája ismeri a keféit és használja is.

Amikor észrevett, elébem állt és kezét nyújtva, bemutatkozott.

— A Sándor vagyok! — mondotta olyan grandesszával, mintha legalább is ő lenne a főszolgabíró. Meg sem várta, hogy feleljek neki, hanem ő maga kérdezett.

— A plébános úrhoz van szerencsém? — Ismét nem várt feleletre, hanem folytatta: — Úgy látom, hogy igen. Figyelmeztetem, hogy itt megbecsülje magát, mert ez a falu tisztességes embereknek lakóhelye. Ha pedig panasz lesz, akkor előre mondom, hogy az én jóindulatomra ne számítsen.

Olyan furcsa volt nekem a beszédje. Úgy láttam modorából, mozdulataiból, mintha egy intelligens ember maskarába öltözve tudatosan adná a bolondot. Szókiejtése pedig egyáltalában nem vallott parasztra.

A sekrestyés vetett véget a purparlénak.

— Jól van, Sándor, rendben van a dolog, csak lódulj a toronyba! — szólt reá és utána csendesen hozzátette az én számomra:

— Bolond szegény az istenadta, de csendes és jóindulatú. Ő szokott segíteni a harangozásnál.

Sándor pedig összeecsapva papucsos bokáit, két kezét a nadrágja varrá-

sára szorítva, táncmesternek is becsületére váló könnyedséggel meghajtotta magát és megfordulva, hosszú, kimért léptekkel kivonult a sekrestyéből. Ez volt vele való első találkozásom.

*

Minden hívem érdekelt és meg akartam ismerni valamennyit. Sándor is hívem volt, mert halhatatlan lélek szunnyadt benne, tehát ő róla is tudni szerettem volna, hogy ki fia és milyen múlt áll mögötte? Minden ilyen kísérletezésem hiábavaló volt.

A faluban senki sem tudott róla közelebbit. Egy napon ott volt és az akkori öreg, beteges harangozó mellé állott be önkéntes segítségnek. Kosztot kapott tőle, szállása pedig esős időben a torony feljárója, szép napokon pedig valahol a falu végén a kertekalja volt.

Hamarosan bevágódott olyan alkalmi szaladjide-szaladjodá-nak a nagykorcsmába s akkor oda tette át lakosztályát, amelyet a pincegádorban ütött fel és egy garmada szalmából, valamint egy kimustrált régi ládából állott. Az előbbi volt a hálóberendezése, az utóbbi pedig a ruhatára és raktára, asztala és széke egyben.

Ha kérdezték multjáról, a legfantasztikusabb válaszokat adta.

Én is így jártam vele, mert nem nyugodtam bele abba, hogy semmit se tudjak róla.

— Mondd csak, Sándor fiam, — kérdeztem tőle éreztetett jószággal — merrefelé születtél és ki volt az apád?

Sándor lesunyított fejéből összeráncolt és gúnyorosan mosolygó szemével oldalról nézett reám és mint betanult mondókát felelte:

— Angliában születtem, édesapám az angol lordmajor volt és a saskeselyűk hoztak ide Mákkupára, — és olyan sunyin mosolygott hozzá, mintha maga is jót mulatna a saját válaszára és azt gondolná, hogy: „kellett neked ez a felelet?”

— Jó, jó Sándor, de aztán merre jártál még másfelé? — faggattam tovább abban a reményben, hogy boldond feleleteiből majd csak kihámozok valamit, amin elindulhatok.

— Voltam Londonban, Párisban, Berlinben, Drezdában, Münchenben, Szentpétervárott, Bécsben, de mindegyiknél méltatlanok voltak reám az emberek és ezért eljöttem ide Mákkupára. Most itt vagyok, ragyogok, mint

a fekete szurok! — és erre össze-csapta bokáját, meghajtotta magát, hátraarcot csinált és méltóságos léptekkel ellejtett.

De más sem tudott okosabbat kisedni belőle. A jegyző beszélt el, hogy népszámláláskor ő is elővette személyi adatai irányában. De neki is ugyanilyen bolond feleletet adott. Megmagyarázta aztán neki, hogy miről van szó és büntetéssel fenyegette, ha nem mondja meg az igazat. Sándor azonban erre még lehetetlenebb adatokat mondott be és hatalmasakat kacagott hozzájuk.

Úgy sejtettem, hogy ennek az embernek bolondsága mögött rejlik valami. Valami nagy csalódás és nagy keserűség. És titkolódzás.

*

Sándor jóban volt az egész faluval. Itt is, ott is szolgálatukra használták fel, küldözgették ide, küldözgették oda, pénzt is bíztak reá és soha egyetlen krajcárral sem rövidítette meg őket. Nem érdeklődött külön senki dolga iránt sem, csak két esemény volt, ami kihozta őt megszokott szaladgálásából. Ez a kettő a *házasságkötés* és a *haláleset* volt.

Ha a faluban eljegyzés történt, holtbiztosra vehette mindenki, hogy másnap beállított Sándor a vőlegény apjához. Ruhatárnak kinevezett rongyaiból fekete kosztümjét öltötte magára, amelyen rajta volt ugyan előző gazdájának pecsétnyoma, de Sándor úgy ahogy tisztára kefélte őket. Nagy szertartásossággal köszönt és parolázott. Aztán előadta, hogy valami nagyon komoly mondanivalója lenne a vőlegény apjához. De csak négyszemközt mondhatja el. A jó falusiak ismerték már a bogarát és nemcsak mulattak rajta, hanem sajnálták is. Megtették kívánságát, bevezették a tiszta szobába és ott Sándor pózba vágva magát, így szónokolt:

— Uram, a fiára életbevágóan fontosat mondok. Meggondolta, hogy kit vétet el gyermekével? Ha nem gondolta meg, hát eztán gondolja meg. Mert tudja meg, hogy ha rossz a leány, tönkre teheti a fia karrierjét.

A jó mákkupai gazdák felét sem értették ugyan ennek a cifra beszédnek, és a karrier szó hallatára talán karéjra gondoltak, de nem mutatták csodálkozásukat. Megköszönték Sándor irántuk való jóságát, paroláztak vele és ő pedig, mint aki fontos kö-

telességet teljesített, tova lejtett. A pincegátdorban letette ruhatárnak szereplő ládájába a fekete gúnyát, hogy aztán ismét felöltse, ha temetés adódott Mákkupán.

Sándornak hosszú falubolondsága alatt nem eresztettünk le a sírba Mákkupán senkit sem, hogy a koporsó oldalánál a rokonság közé oda ne cövekelte volna magát Sándor. Misékre és más alkalmakra el nem mulasztotta volna a harangozást, de a temetések idején kincscsel sem lehetett volna a toronyba csábítani. Ott állott a koporsónál szótlanul, összeráncolt szemekkel, lesunyított fejjel, egészen addig, amíg fel nem hantolták a sírt és le nem tűzték a fejhez a keresztet. És ekkor következett be Sándor szereplésének ideje. Harsány szavaló hangon mondotta ilyenkor:

— Ez már boldog! Ez már biztonságban van! Ennek az életét nem teszi már tönkre senki sem!

Utána, mint aki kötelességét jól elvégezte, sarkon fordult és sietett dolgára.

Ebből a két kis furcsaságából a magam fantáziájával kivettem valamit. Viselkedéséből és modorából bizonyos

volt, hogy Sándor jó nevelésben részesülhetett és valaha intelligensebb emberek között élt. Házassági intelméből arra következtettem, hogy valami ilyenféle históriája tehetette tönkre az élete pályáját. Ugyanezt megerősítette állandó temetői szokása is.

*

Sándort ritkán lehetett becsalni a templomba. A torony volt az ő helye és azt szokta volt mondani:

— A harangozás az én istentiszteletem. A pap az oltárnál fungál, én pedig a toronyban.

Karácsony nyolcada alatt azonban, amikor a betlehemi jászolt fel szoktuk állítani az egyik mellékoltáron, Sándor minden mise után megjelent a templomban. Odaállott a jászol jobb oldalára és nézte . . . nézte a kis Jézust.

Egyik ilyen karácsonyi időben megkérdeztem tőle:

— Szereted te, Sándor, a kis Jézust?

Meglepő választ kaptam:

— A kis Jézust nagyon szeretem, de a nagy Jézustól nagyon félek! — és e válasza után elfelejtette szokásos meghajlását elvégezni, hanem szinte szo-

morúan távozott, mint aki megbánta, hogy valamit mondott.

*

Sándor bár a korcsmárosnál lakott, nem felejtkezett el arról, hogy a templomtoronyban is szolgált. A részeselkedő korcsmatöltelékek nem egyszer kínálták borral és szerették volna berugatni. Sándor azonban hozzá sem nyúlt az italhoz.

Évenként egyszer mégis mintha kicserélték volna. Nevenapján este beült a korcsmába és ilyenkor maga kérte a mulatozókat, hogy fizessenek számára is. A szokatlan ital hamarosan megártott neki. Néhány pohár után részeg lett, de ilyenkor sem tudtak kivenni belőle a multjáról semmit.

Egy ilyen nevenapi kisiklás okozta végét is. 1911. év Sándor napján este ismét berugatták a korcsmában. Amikor már nem akaródzott belé a bor, valamelyik lelketlen azt az eszmét vetette föl, hogy öntsék az italt Sándor zsebeibe, hogy eltehesse másnapra. A részeg falubolondja reáállt, és még maga tartotta a ruhája zsebjeit, ahová pohárszámra hangos röhej között öntötték a durva mulatozók a spriccereket. Sándor csuromvizesen botorkált le

a pincegádorba. Megfázott és másnap kilelte a hideg, harmadnap lázbanégő szemekkel vánszorgott és negyednapra már nem tudott feljönni a gádorból.

Megtudakoltam, hogy mi történt vele, mert nem jött harangozni. Kértem az orvost, hogy nézze meg és az súlyos tüdőgyulladást konstátált. Bevittük a szegényházba és ott is halt meg néhány napra reá. Halálos ágyán elláttam a szentségekkel és feltűnt, hogy lázas extázisában is milyen értelmesen végezte gyónását.

Eltettemtük és sírjáról úgy tudta Mákkupa, hogy a falu bolondja nyugszik alatta. Én pedig úgy vélem, hogy egy szegény ütődött ember, aki inkább türte és majmolta a bolondot, mert így fizetődött ki jobban. Mert ha okosnak mutatkozott volna, meghalhatott volna éhen.

16. Betyár Bandi.

A „falu bolond“-jának sírjához közel van az egykori „falu betyár“-jának pihenőhelye. Amíg élt és hatalmas, még az aggkorában is gyertyaegyenesnek maradt természetével végiment a falú utcáján, mindenki megsüvegelte, de szóba alig állottak vele. Nem azért, mintha Betyár Bandit lenézték volna, hanem mert ő húzódott vissza az emberektől. Magánosan, szinte remetemódra élte le napjait közöttünk és amikor meghalt, vagyonának felét egy misealapítványra, a másik felét pedig az öreg cselédjére hagyta, aki hűségesen gondozta több, mint három évtizeden át.

*

Igazában Füstös István volt a becsületes neve. Betyár Bandinak csak a falusiak nevezték el, mert valaha Rózsa Sándor bandájához tar-

tozott és hat esztendő telt is miatta a szegedi várban.

Többször és hosszasan beszélgettem vele. Nagyon józan gondolkodású, becsületes észjárású ember volt, aki természetes jóérzéssel bánta meg fiatalságának tévedését és bámulatos kemény akarattal vállalta annak következményeit.

Egy lelkipásztori látogatásom alkalmával betértem az öreghez. Kissé szófukaran, de a magyar ember illő tisztességtudásával fogadott. Befelé invitált a tiszta szobába, de én az eresz alatt foglaltam helyet. Hamarosan az asztalra került egy kis szelíd kerti borocska és amikor látta, hogy én hívemet látom és szeretem benne, megoldódott a nyelve.

— Mondja csak, István gazda, — kérdeztem tőle — hogyan is esett meg az a dolog magával meg a Rózsa Sándorral?

Az öreg Füstös arca elborult. Előbb rám nézett bozontos, még késő öregségében is hollófeketén maradt szemöldöke alól és szinte azt iparkodott kivizsgálni szúrós tekintetével, hogy az ő gonoszsága érdekel-e engem, avagy a papnak a hívei életét számontartó érdeklődése. Valószínűleg

kiérezhette a szavamból és a tekintetemből a jóakaratot, mert válaszolt.

— Nem szívesen emlékezek én már arra, plébános úr, — kezdte és utána egy kis szünetet tartott. Nagyot fohászzkodott, kétfelé törölte a harcsabajuszát és aztán eleinte vontatoztan, de később nekiélénkülve így emlékezett:

— Úgy esett, hogy Sándorfalván az őrgrófnál voltam süvölvény-koromban csikóslegény. Egy reggelre a három legszebb ló hiányzott a ménesből. Isten látja lelkemet, olyan ártatlan voltam az egészben, mint a ma született gyerek. Az ispán ménkü mérges lett és szentül fogadkozott, hogy végére jár és kideríti, kinek a lelkén szárad ez a lopás?

— Jöttek a csendörök, vallatni is kezdték a csikósnépséget, de nem sült ki semmi sem. Előző vasárnapon azonban szerencsétlenségemre bent jártam Csengelén, a csárdában. Bajomra Rózsa Sándor legényei is ott voltak és mulattak. Együtt táncoltunk, együtt ittunk és a csárdából együtt is távoztunk. Mármint én és a Sándor legényei. De nem mentem én velük tovább, csak az útkereszteződésig és ott elváltunk. Én hazalova-

goltam, ők pedig, mit tudom én, hova. A dolgukra.

— És ez volt az én bajom!

— A csendörök kitudták rólam a vasárnapi csárdázást. A lovakat is megtalálták Veszelnánál, a Rózsa Sándor makói gazdájánál. A pusztá gyanúra engem is elfogtak és láncra verve a szegedi várba akartak vinni. Szilaj, dühös legény voltam én akkorában. Bántott a dolog, hogy ártatlanul vasba kerültem. Éktelen mérgebben a néptelen országúton neki mentem az engem kísérő csendbiztosnak, bilíncses kezemmel kicsavartam kezéből a pisztolyt, de nem bántottam ... hanem csak beletepertem az útmenti árokba, felkaptam lovára és aztán elvágtattam.

— Tenger keserűség volt az én lelkemben. Hátha lóköté betyárnak nézetek — gondoltam magamban — akkor az is leszek! Betértem az egyik tanyára és ott segítséget is kaptam. Merthát tetszik tudni, akkorában az alföldi tanyai nép egy része inkább félelemből, mint akarattal a Rózsa Sándorékkal tartott. Hamarosan megtudtam, hogy merre bitangolnak a Sándor emberei és beálltam közéjük.

Az öreg itt elhallgatott. A fejével

csendesekeket bólogatott, nagyot sóhajtott és aztán így folytatta:

— Hej! Csak sose tettem volna! Megbántam én már azt a harmadik napon. Nem kellett az az élet sem testemnek, sem lelkemnek. Dehát benne voltam. Úgy gondoltam, hogy mit csináljak? Hiába bizonygatom én már, hogy ártatlan voltam a lókötésben. A szökésem után, meg a csendbiztos leütése után nem fog már hinni nekem senki sem. A börtöntől meg nagyon irtóztam.

— Olyan voltam, mint a kivert kutyája. Se éjjeli nyugalomom, se nappali munkám nem volt. Minden szél-suhogás, minden levélzörrenés megijesztett. Amikor aztán az első rablásom is túl voltunk, úgy gondoltam, hogy végleg bezárult mögöttem a becsületes élet.

— Higyje meg, plébános úr, szinte megváltás volt a számomra, amikor a Rádai pandúrhajók befogták a Rózsa Sándor legényeit. Én is a szegedi várba kerültem velük együtt. Laucsik bírónak nem volt nehéz dolga velem, merthiszen én úgy vallottam, mint a megtérő bűnös a gyóntató barátoknak. Emberre sohasem emeltem a kezemet, a rablásokban is csak úgy messziről

voltam benne. Tíz esztendőt kaptam és hatot ki is töltöttem belőle becsülettel. Aztán, amikor megjött a királyi kegyelem, én is megszabadultam.

— Akkor kezdődött számomra azonban csak az igazi büntetés, amikor kikerültem a börtönből. Higyje meg, plébános úr, százszor is ott voltam már, hogy újra kezdem a betyáréletet, mert ahová csak bezörgettem, sehol sem állították munkába a bélyegzett embert. Végre aztán akadt egy jószívű ispán, aki megkönyörült rajtam. De meg is háláltam neki, mert olyan hűséges szolgája, éjszakába is beledolgozó cselédje kevés volt, mint én. Nem költöttem semmire, összekuporgattam a pénzemet és amikor annyi volt, hogy kezdhettem vele valamit, megvettem ezt a kis mákkupai viskót, meg a hozzátartozó nyolc lánc földet. Azóta itt dolgozom és itt élek. Nem volt barátom, de én sem voltam ellensége senkinek sem. Nem jártam senki házához az Isten házában kívül. Nem mondhatom, hogy rosszak voltak hozzám a mákkupai emberek. Sőt! De az mindig bántott, hogy Betyár Bandinak címeztek maguk között, holott igazában sohasem voltam én betyár, hanem csak szerencsétlen ember.

Elhallgatott az öreg, lekonyította kissé a fejét és maga elé nézett. Magam is, aki pedig sok mindent láttam már és hallottam az életben, elkomorodtam. Ime, nem is olyan rossz az emberek, mint amilyennek gondolják őket. Hány ehhez a Füstös István gazdáéhoz hasonló eset történik az életben, ahol egy hajszálnyi félreecsúzás, egy kicsiny gyengeség a bűn lejtőire viszi a földi halandót. Ha feléje nyúlna azonban egy jóságos felebaráti segítő kéz, visszatérne az a törvény útjára.

*

Másszor megkérdeztem tőle azt is, hogy miért nem házasodott meg? Falusi embernek nehéz asszony nélkül, cselédekkel gazdálkodni.

— Szentigaz, hogy nehéz volt így, — mondotta. — Dehát a gyerekek miatt maradtam magamra. Hogy azal sározzák be őket, hogy a Betyár Bandi gyerekei? Inkább nem házasodtam.

Épültem a válaszára. Mennyi lelki finomság érződött ki belőle. Ma, amikor olyan sokat beszélnek a jövő nemzedék testi és erkölcsi erőinek tudatos előkészítéséről, az úgynevezett „eugeniá“-ról, példának állíthatnám

oda ezt a betyárból lett öreg parasztott. Ez az ő egyszerű, természetes keresztény fölfogásával maga megoldotta, önmaga számára ezt a problémát. Nem körmönfont és erkölcs-telen eszközökkel, hanem a tudatos lemondással.

*

Haláláról nincs sok följegyezni való. A rákbetegség vitte el és amíg csak tehetett, fönn volt és dolgozott. A szentségekkel jóidején, maga kérésére elláttam.

Amikor eltemettem, azt gondoltam róla: bűnbánó volt, a maga egyszerű módján. Egy életen keresztül türelemmel és tudatosan hordozta félrelépésének koloncait.

17. Sír a vörös időkből.

A kommunizmus ideje elég simán telt el Mákkupán. Nem mondhatom ugyan, hogy híveimnek ez alatt is helyén maradt egészen az eszük, de a környékbeli felborításokhoz és felborulásokhoz hasonlítva, nem panaszkodhattam rájuk. Jó nép ez a magyar katolikus nép, csak lelkiismeretlen emberek ne vezetnék néha félre.

Ami baj volt ebben az időben a plébániámon, ugyancsak a félrevezetés okozta. Akkor történt az egyik eset, amikor Budapesten a vörös gonosztevők kezébe csúsztották a gyáva polgárok a hatalmat és kijött az ukáz mindenfelé, hogy meg kell alakítani a helyi tanácsokat. A jegyző, tanítók, orvos, patikáros és a többi falusi előkelőség összejött nálam, hogy mitevők legyünk? Közös erővel aztán azt süttöttük ki, hogy a forma kedvéért alakítsák meg ők maguk az úgynevezett direktóriumot, nehogy nálunk is go-

nosztevők és örültek kezébe kerüljön a hatalom, mint ahogy Budapesten történt. Így is lett. Ámde nem számoltunk azzal, hogy a falunak több zsidaja is van és a zsidóknak meg több Pestre szakadt fia is van; főképp nem számoltunk azzal, hogy a Kétballábú zsidónak (a törvény előtt Kohn Chaimnak titulálták), pedig Pesten ujságíró fia is van, aki akkorában Kókási Árpád néven destruálta a magyar lelkeket. Zsidóink észrevették szándékunkat és alig tíznapi nyugalom után megjelent a községházán a Kókási gyerek néhány matrőzruhába öltözött vöröskatonával és átvette a hatalmat.

Ekkor halt meg az az öreg béres, kinek sírhantja történetét most elmondom.

*

Keddi nap volt, amikor a délelőtti órákban beállított a plébániára Suta-Kovács Jánosné. Fekete fejkendő volt a fején és fekete nagykendő a vállain, pedig akkorában elég meleg volt már. Ebből a kiöltözködésből tudtam, hogy gyászol és biztosan halottat jött jelenteni. Azokban a napokban nem láttam el a végső szentségekkel senkit sem és kíváncsian

vártam, hogy ki halt meg híveim közül szentségek nélkül? Az ilyesmi ugyanis Mákkupán csak hirtelen halálesetnél szokott megtörténni.

Férje volt a halott, aki mint öregbéres szolgált az egyik jómódú gazdánál. Keservesen sipogva és siránkozva így adta elő:

— Úgy volt az, plébános úr, hogy az este korábban jött be a földről. Kifogott, ellátta a jószágot és aztán mindjárt lefeküdt. Az utóbbi időkben majdnem minden este így tett, ügylátszik, benne volt már az ártatlanban a baj. Én meg kenyeret kovászoltam és későn tértem nyugovóra. Azt gondoltam, hogy alszik. Reggelre ébredve, vettem észre, hogy nem mozdul szegény. Rászóltam, de ő nem szólt. Meg akartam rázni és akkor láttam, hogy megholt biz' az ártatlan.

Jó szóval vigasztaltam az özvegyet és reátértünk a temetés megbeszélésére.

— Hát már bizony, plébános úr, úgy szeretném azt, — adta elő a dolgot Suta-Kovácsné — hogy palástban temesse. Merthát szegény zsellérember volt egész életében, legalább egyszer a halála után lásson valami

megbecsülést. A téli ködmenre valót rászánom, mert úgy sem kell már neki.

Elanyakönyveltem az esetet és megállapodtunk, hogy másnap délután 3 órakor lesz a temetés. De még aznap este elküldte hozzám az asszony a sógorát, hogy a Kókási népbiztos úr este 7 órára tűzte ki a temetés idejét, merthát azt akarja, hogy az egész falu minden embere ott legyen. Ki is adta már a parancsot, hogy 6 órakor le kell állítani a munkát és 7-re a gyászháznál jelenjen meg mindenki.

Tudomásulvettem és megüzentem az új termínust a kántornak is, harangozónak is. Úgy gondoltam, hogy ha nem akasztok kereket a népbiztossal, simán elmegy az egész. Ámde csalódtam.

Másnap reggel ismét ott volt nálam a sógor és nagy szégyenkezés között, hosszú kertelgetés után előadta, hogy baj van.

— No majd eligazítjuk azt a bajt, — biztatgattam.

— Hát már azt nem tudom, hogy mint fogja eligazítani a plébános úr, — felelte — mert a baj az, hogy ez a pesti zsidó úr, mármint a Kétballábú-

nak a fia, aki most a községházán a bíró (az én jó népem nem tudta más-képp elképzelni a községházát, mint-hogy bíró parancsol ottan), ráüzent az ángyomra, hogyhát pap nem lehet a temetésen. Azt is üzente, hogy majd ő fogja temetni. Az ángyom egész éjszaka sírt, hogy ilyen csúfságot tesznek vele és zsidó temeti az urát, aki pedig tisztos keresztény ember volt egész életében. Aztán reggel ott is voltunk a községházán, hogyhát ne tegye velünk a Pestről jött bíró ezt a csúfságot, de biz' az kikergetett bennünket. Azt is mondta, hogy felakasztat mindnyájunkat a tengerészeivel, ha ellenforradalmároskodunk, mert-hát most mindennek úgy kell lenni, ahogy ő parancsolja.

Nem akartam belenyugodni a dologba, vettem a kalapomat és elmentem magam a községházára. A sógor is velem jött, de csak a községháza kapujáig, mert tovább nem merészkedett. A külső iroda ajtajában szuronyos tengerész állott, derékszíjra függesztett két kézigránáttal. 'Az első irodában, ahol máskor az irnok meg a segédjegyző dolgoztak, ott találtam a jegyzőt is. Megkérdeztem tőlük, hogy hol a népbiztos, mire a jegyző

szomorúan a belső irodára, az ő régi munkahelyére mutatott.

Beléptem. A Kohn gyerek elegánsan vasalt ruhájában az íróasztalhoz támaszkodva állt és az irodai ollóval a körmeit puccolta. Felnézett reám és tovább folytatta foglalkozását.

— Nohát magát se akasztották még fel? — kezdte ilyen furcsa kedélyességgel a tárgyalást.

Úgy tettem, mintha nem nekem szólt volna. Tárgyilagosan előadtam, hogy hallomásom szerint egyik hívem egyházi temetését eltiltotta. Arra kértem, hogy változtassa meg ezt az álláspontját, mire ő gúnyosan válaszolt. A vége a dolognak az lett, hogy kiegyeztünk. Belement, hogy minden egyházi ruha nélkül megjelenhetek a sírnál és ott rövid beszédet mondhatok. Figyelmeztetett, hogy a beszédben semmiféle politikai vonatkozás ne legyen, mert akkor a vésztörvényszék elé állíttat és főbelövet. Abba is belement, hogy a temetés után éjszaka kimehetek a sírhoz és beszentelhetem a sírt, sőt a végén gúnyosan hozzátette:

— Utána meg akár ott is alhat a lelkész elvtárs!

Nyolc óra felé ott álltam a nyitott sírnál. Akkorra ért oda a menet a Fő-térről, ahol Kókási izgató beszédet tartott híveimhez és ezt a szónoklatát nevezte el „proletár-temetés“-nek. A sírnál ismét beszélt. Azt magyarázta, hogy holnap már kezdik a férgek lent munkájukat és az elvtársak lássák be, hogy ezért a sorsért nem volt érdemes egy életen keresztül nyomorogni és dolgozni. Majd a proletárdiktatúra gondoskodni fog, hogy az ilyen embersorsok végetérjenek és most már paradicsom lesz az élet, mert nem a túlvilággal bolondítják az embereket, hanem a földi napokat fogják kihasználni. Utána nekem adta át a szót. Én azonban nem tartottam formális beszédet. Odaálltam a koporsó elé és harsányan, hogy mindenki hallhassa, így szóltam:

— Az Anyaszentegyház ott állott a bölcsődnél és most itt akart állani a sírodnál is. És itt is fog állni, mert ma éjszaka kilenc órakor itt leszek, beszentelem a földet, amelyben nyugszol és imádkozni fogok a lelked üdvéért.

Sarkonfordultam és elmentem.

Este kilenc órakor valóban ott voltam. Karinget vettem magamra és csak a harangozó jött velem. Ő meg a szenteltvíztartót és a szál gyertyát hozta. Nem lepődtem meg, mert számítottam arra, amit láttam. Soha annyi ember még nem gyűlt össze Mátkupán, mint amennyi ott a temetőben szorongott a Suta-Kovács János sírja körül. Pedig nem végeztem semmi hangos szertartást sem. Meggyújtottuk az egyszál gyertyát, beszenteltem a sírt. Utána letérdeltem és csendesen elmondottam három Miatyánkot. Az ottlevők valamennyien követték példámat. De nem vett temetői csend körül. Az asszonyok hangosan zokogtak, a férfiak szemüket törölgették. Amikor meg elhagytuk a temetőt, olyan hangosan áldották az „új világ”-ot, hogy félni kezdtem, nehogy baj legyen belőle.

Nem lett baj. Az a pesti vörös pökhendi legény volt bár, de elég okos ahhoz, hogy ne feszítse túl a húrt. Másnap eljött hozzám a plébániára és tudtomra adta, hogy ezután temessek csak úgy, mint ahogy eddig. Bizalmasan és négy szemközt megvallotta,

hogy a proletárdiktatúra állandóságában nemigen bízik. Úgy vettem ki a szavából, hogy a jövőre gondol.

Okosan is tette. És ennek köszönhetette csak, hogy az apja boltja még ma is áll Mákkupán. Az ujságíró úr pedig kikeresztelkedett (igaz, hogy nem katolikusnak) és egyideig fajvédő cikkeket írt az egyik nagy ujságba.

Igy esett meg Mákkupán az egyetlen vörös temetés.

18. Az anyós sírja.

A temető főútján két fakeresztes sír van egymás mellett. Az egyik nagyon régi már és lekopott róla az írás. Békás József, Mákkupa község valamikori segédjegyzője pihen alatta. Fiatalon halt el és bizony nagyon szerény nyugdíjat hagyott csak feleségére és kis árvájára. A mellette lévő kereszt tízegynéhány éves és a segédjegyző özvegye pihen árnyékában. Róla írok.

*

Békás Józsefné nem volt már fiatal, amikor a segédjegyzőnk elvette. Hamarosan özvegyen is maradt. Régen történt, még mákkupai működésem második esztendejében. A fiatal özvegy nem tudott volna megélni abból a kicsiny nyugdíjból, ami férje csekély szolgálati éve után reámaradt, azután meg egyetlen kisleányáról kellett gondoskodnia. Összezsoma-

golt és felment a fővárosba. Rokonaitól valami pénzmagot könyörgött össze és ebből bebútorozta azt a lakást, amelyet Budapesten kivett. Akkor még nem voltak a fővárosban főiskolai kollégiumok és egész sor polgárcsalád foglalkozott azzal, hogy egyetemi hallgatóknak lakást és kosztot adott. Ezt cselekedte Békásné is és pedig elég sikerrel. Tisztességesen megélt az így szerzett pénzből és felnevelhette leányát is.

A kis Mariska eladó Máriává serdült már, amikor Kenyeres István bölcslethallgató hozzájuk került.

Ez a Kenyeres István kispap volt valamikor, de hivatása nem lévén, előjáróinak tanácsára kilépett. Nem volt épp gazdag gyerek és bizony nehezeére esett az édesapjának kis földjéből kiszántani és lekaszálni a havi 25 forintot, amibe fiának pesti kosztja, kvártélyja került, meg azt a 10 forintot, ami könyvekre meg apróságokra még ezenfelül kellett. De összébbszorultak otthon és nagykeservesen póstára adták minden hónapban a falusi embernél oly hatalmas összeget.

Kenyeres István szorgalmasan járt az egyetemre és tanulta a latin

klasszikusokat, mert a theológián elsajátítva a latin nyelvet, ezzel a szakmával könnyebben boldogult. A szerény, szorgalmas, csak munkájának élő fiatalember tetszett Békásnénak és tervei voltak vele. Száz szónak is egy a vége: a budapesti tanulásnak nyolcadik hónapjában Kenyeres István megkérte szállásadónője leányának, Mariskának a kezét. A leány édesanyja igent mondott, de a fiú édesapja nemet. „Édes jó fiam, — írta Istvánnak — hogy gondolhatsz te még házasságra, amikor se mesterséged, de állásod nincs még? Miből éltek meg? Aztán meg fiatal is vagy még. Éretlen fejjel nem választhat az okos ember élettársat...”

Kenyeres Istvánt lehűtötte az édesapja levele és bár szerelmes volt, de a józan eszét nem veszítette el annyira, hogy be ne lássa, mennyire igaza van az öregnek. Békásné azonban nem azért tervezte ki olyan szépen ezt a házasságot, hogy kiszalassza hálójából az ifjút. Összeszedte minden ismeretségét és sikerült is állást szereznie Kenyeres Istvánnak az egyik nagybank könyvelési osztályán. Igaz, hogy szerény volt a dí-

jazása, dehát mégis állás volt és a bankigazgatók sem kezdték mindjárt a bőrfotelben a mesérségüket.

Kenyeres István hát mit sem törődve édesapja intelmével, abbahagyta az egyetemi tanulmányait, beállott a bankba hivatalnoknak és egy hónapra reá megesküdt.

Csendesen éldegéltek néhány esztendeig. Kenyeres Istvánnak ugyan nem volt valami kíváncsós kenyer a bankkönyvelőség és bizony sóvárogva sajnálkozott, hogy abbahagyta a tanári pályára való készülését. A számadások fölé görnyedve, nem egyszer azon járt az esze, hogy mennyivel jobb lenne most az iskola katedráján ülni.

Teltek az évek és Kenyeres István előrerukkolt a bankban. Előbb főkönyvelő, majd pedig a könyvelési osztály vezetője lett. Ez az előrerukolás otthon is változásokat hozott be. Lassan mind kevesebb és kevesebb kosztost vállalt az anyósa és amire főkönyvelő lett, a kosztosokból egy sem maradt, hanem a közben három gyerekkel megszorodott család, anyóssal és ennek hozzájuk költözött vénkisasszony nővérével együtt valamennyien Kenyeres Ist-

ván keresetéből éltek. Sőt a nagy lakás sem volt már elég nagy nekik. Az Andrássy-út egyik új bérházának hatszobás, erkélyes, elsőemeleti saroklakásába költöztek.

Ámde az élet útja sok ember számára hullámvonalas. Egyszer felfelé halad, másszor lefelé. Így történt ez Kenyeres Istvánnal is. A bankja megbukott, ő pedig állás nélkül maradt. Pénze nem volt, mert az anyósa által diktált nagyúri életmód felfémésztette minden keresetét. Fordult jobbra, fordult balra, de bizony egy bukott bank főtisztviselőjét nem nagyon kínálgatták sehol sem megfelelő állással.

Két hónapja adósságból éltek már, amikor végre nagynehezen sikerült bejutnia egy kisebb pénzintézethez hivatalnoknak. Ott bizony előlről kellett kezdenie és fizetése egy harmada sem volt a réGINEK. Kenyeres István azonban nem esett kétségbe. Hazament, összeült övéivel és elmondotta, hogy másképp kell ezután élniök. Anyósa először sápadozva hallgatta. Kenyeres nem sokat törődött vele, kimondta azt is, hogy a lakást felmondják és valahol a főváros külső részén vesznek ki szerény

három szobát.

Ennek hallatára Békásné sápadtságát pirosság váltotta fel, utána megint elfehéredett és dühtől reszketve támadt a vejére:

— Mit?! Három szobába mennénk?! Hát nyomorogjak öregségemre?! Azért, mert maga gyüge és gyámoltalan, aki még a családját sem tudja eltartani tisztességesen?! Abból nem lesz semmi!

Kenyeres nyugodtságot erőltetve magára, hallgatta anyósának kifakadását és lefékezett indulattal válaszolt neki:

— Már pedig ez így lesz! Ha mámanak ez a megoldási mód nem tetszik, akkor elválhatunk. Mama maradjon itt a nagy lakásban és nézze majd, hogy miből tudja kifizetni. A feleségem velem jön, mert az aszszonynak az ura mellett a helye. Megosztja majd velem az egyszerűséget, amint én megosztottam vele, addig, amíg volt, a bőséget.

Az anyós az asztalt verve rikácsolt vejére:

— Abból nem lesz semmi! Az én gyermekem nem lesz kishivatalnokné a maga kedvéért. Talán bizony még cselédet sem fog tartani a

számára? Ha nem bírja eltartani a családját, akkor szégyelje magát! Mariska velem jön és maga pedig menjen, amerre akar!

Kenyeres azt hitte, hogy ez csak a jólétbe beleszokott asszony tehetetlen toporzékolása lesz és biztosra vette, hogy felesége meg fogja érteni őt. Mariskába azonban sok szorult az édesanyja véréből, gögjéből és élvezetvágyából. A jólét után megborzadt annak gondolatára, hogy neki kell majd piacra járnia, takarítania, főznie, dolgoznia. Beléje azt nevelte az édesanyja, hogy a férjének kötelessége családjának mindent betemtenie. Ámde azt, hogy mi az „a minden“, a vágyai és nem a lehetőségek szerint szabta meg. Sírva borult az édesanyja nyakába és zokogva nyögte:

— Mamuskám, veled megyek!

Kenyeres előtt elsötétült a világ. Ezt nem várta! Tudta, hogy bár ő szerette a feleségét, de az inkább számításból és anyja unszolására jött hozzá. Amíg tartott a jólétből, az asszony is kitartott mellette. Most, hogyha nem is nyomorba, de szerényebb sorba kényszerültek, meztelességében állott eléje a felesége

haszonlesése. Szomorúan látta, hogy ő itt nem szeretett élettárs, hanem csak kenyérkereső és eltartó volt. Levonta a következtetéseket, vette a kalapját és eltávozott a saját lakásából.

*

Kenyeres István kis hónaposszobát vett ki. Elfoglalta szerény állását, kora reggeltől késő estig dolgozott és kis fizetésének egy részét elküldötte a régi lakásban maradt feleségének a gyerekek neveltetésére.

Özvegy Békásné az első hetekben dülva-fülva járta a hatszobás lakást. Mindennap azt várta, hogy veje majd visszatér hozzájuk, hogy majd nagyobb állást könyököl ki magának és újra folyik a szép, kényelmes, jólétű élet. Mariska meg napról-napra csendesebb, sápadtabb és szomorúbb lett. Egyre jobban belátta, hogy mennyire nincs az anyjának igaza. És amikor Békásné szikrázó szemekkel, fogait vicsorgatva „gazember”-nek, „tehetetlen fráter”-nek titulálta a vejét, Mariska eleinte sírt. Néhány nap múlva szerényen tiltakozott a címezgetések ellen, két hét múlva emelt fővel kikérte magának, hogy az ő urát ilyen szavakkal illessék.

Megmozdult benne a lelkiismeret. Amikor aztán az egyik este a legkisebb fia anyját cirógatva kérdezte:

— Anyuskám, mikor jön haza apa? Eddig még soha sem utazott el ennyi időre! Én úgy szeretném már látni! — sírva fakadt és az egész reákövetkező éjszaka nem aludt. Másnap felöltözött, felkereste az urát s harmadnapra odaköltözött hozzá a hónapos szobába, egy hét múlva pedig elvitette bútorainak egy részét abba a kis háromszobás lakásba, amelyet ura fizetéséhez mért olcsó bérért Kőbánya legvégén kivettek.

*

Békásné így magára maradt. Először bútorozott szobákat akart kiadni, mint régen, de bizony nem bírta már a takarítást és a főzést úgy, mint fiatalabb éveiben. Fizetett cseléddel pedig nem mehetett a dolgo.

Azután bútorainak eladásából elégedelt, végül az adósságcsinálások következtek. Egyszer aztán felkereste őt a leánya. Az öreg asszony megtört és beadta a derekát. Szívesen visszament volna már vejéhez, de az nem volt hajlandó, hogy újra

együtt éljen vele.

Az ügynek megoldása az lett, hogy özvegy Békásné visszakerült Mákupára egy szerény, egyszoba-konyhas kis lakásba. Itt éldegélt kicsiny nyugdíjából és abból a havi 15 forintból, amit a veje minden hónap elsején pontosan megküldött neki.

Sokszor találkoztam vele. Ilyenkor dühösen beszélt a vejéről és bizony letette szegény embert a sárga földig. Egypárszor azt gondoltam, hogy mégis jó lett volna, ha Kenyeres István magához veszi felesége édesanyját. Amikor azonban hallottam türelmetlen kifakadásait, az élettel való elégedetlenségét, beláttam, hogy helyesebb ez így, ahogyan van. Ez az asszony csak megmérgezné annak az élettel küzködő, szerény keresetű családnak napjait.

Betegségében is többször felkerestem. Utolsó napjaira eljött ápolni a leánya is. Csendesen, szinte mártírlélekkel hallgatta anyjának még most sem szünő elégedetlenségét és kifakadásait. Felvette ugyan a szentségeket is, de még utolsó percében is szidta a sorsát.

Özvegy Békás Józsefné nem egyedülálló alak ebben a változatos életben. Követelődző, élveznivágyó természet volt, aki azt hitte, hogy minden más embert csak azért teremtett az Isten a földre, hogy számára a jólétet és kívánságainak teljesülését szerezze meg. Az ilyen természet átka a családi életnek. Megmérgezi övéinek a boldogságát és pokollá teszi számukra a földi időt. Én nem tudtam elítélni Kenyeres Istvánt azért, amit tett. Utóvégre gondoskodott az anyósáról és nem hagyta nyomorúságban. Ámde neki első kötelessége az övéinek boldogítása volt és ezt nem áldozhatta fel az anyósa kedvéért sem.

19. Gugás Jancsi.

Gugás Jancsinak irtam a nevét, pedig ez csak a falusi csúfneve volt. A keresztfáján az áll, hogy „Itt nyugszik Kiss János, élt 12 évet . . .“ De annakidején Mákkupán senki sem ismerte ezen a néven, hanem mindenki csak a „Gugás Jancsi“-nak címezte. Aki pedig a falusiak közül elhalad a sírja mellett, el nem mulasztja a megjegyzést: „Ez is jóljárt szegény, hogy meghalt! . . .“

*

Kiss Jánost a fővárosi patronázs helyezte ki ide Mákkupára. Mint erkölcsileg veszélyeztetett gyerek került gondozás alá és havi néhány korona tartásdíjért kiadták ide, egy szegény öreg házaspárhoz. Tehetetlen, földhözragadt emberek voltak, a férfi barkácsolással keresett egy pár hatost, ha itt-ott tapasztani, vályogot vetni, tetőt javítani, kidült kerítést, bedült ólat kellett igazítani. No meg,

úgy egy esztendőben kétszer-háromszor Amerikából is érkezett számukra hol 5, hol 10 dollár a messze Pittsburgban nyomorgó fiuktól és ott szolgáló leányuktól.

Kiss Jancsinak pedig én voltam a patronázs által felkért és az árvaszék által megbizott „pártfogója“, azaz felügyelője. Papi kötelességem volt elvállalni ezt a megbízatást, másik tiz hasonló, falunkba kihelyezett gyermekével együtt.

Az írásokból, amelyet a patronázstól kaptam, bizony nem sokat tudtam meg Jancsiról. Csak annyi állott bennük, hogy az anyja elhagyta a férjét, ismeretlen helyre távozott, az apja pedig kórházba került, Jancsit meg a patronázs vette pártfogása alá.

Hétesztendős volt a gyerek, amikor Mákkupára hozták. Kikérdeztem megérkezésekor, illetve csak kérdéseket tettem fel neki, mert a Jancsi semmire sem volt hajlandó felelni. Levágta a két válla közé nagy fejét, fel nem nézett volna reám semennyiért és nem szólt egy kukkot sem. Amikor már jódarabig nem boldogultam vele, a gyerekek nyelvén szóltam reá, remélve, hogy erre csak reagál.

— No, Jancsi — mondtam —

úgy látszik, teneked nincsen nyelved, mert nem tudsz beszélni. Kuka vagy.

A gyerek erre felvetette a fejét, szürke, vizenyős szemeivel reám névetett, kiöltötte nyelvét és aztán, mint aki valami jó tréfát csinált, kacagott, kacagott . . .

Megértettem viselkedéséből, hogy ez a szegény, szerencsétlen gyerek: korlátolt elméjű, félig-meddig hülye.

Ittléte után a harmadik hónapban idézést hoztak Jancsi számára. Szüleinek valóperére szólt. Nevelőszülei vel kellett volna bemennie, de épp akkor magamnak is dolgom volt a városban és hogy megkíméljem szegény öregeket, magammal vittem Jancsit. Hiszen amúgy is „pártfogoltam“ volt.

A bíróságon szívetszomorító dolgokat tudtam meg. Jancsi édesanyja könnyűvérű perszóna lett. Gyárban dolgozott a férje, aki bizony nem sokat keresett, de sokat betegeskedett. Összeismerkedett valami kishivatalnokkal és miatta otthagya a hites urát meg a gyermekét is. Most aztán polgárilag el akart válni, hogy ugyancsak polgárilag megesküdhessen a hivatalnokkal, aki meg tudóbajos volt, dehát nyugdíjat remélt

utána. Ő indította meg a válópert férje ellen és azt hozta fel okul, hogy nagyon durván bánt vele, többször meg is verte. Jancsit épp azért idézték be, hogy megtudják tőle, igaz-e az, hogy verte az apja az anyját?

Jancsit kézenfogva vittem fel a bírósághoz. Sokáig kerültünk sorra és ezalatt a folyóson megismerkedtem a gyerek édesapjával. Beteges kinézésű, tüdőbajos munkásember volt. Odajött, megölelte a fiát és elpanaszolta a sorsát.

— Egészséges, jólkereső ember voltam, amikor elvettem a Julcsát, ennek a gyereknek az anyját. Aztán beteg lettem és a keresetem is megcsappant. Az asszony otthagzott és jobban kereső embert szerzett. Én meg gondozó nélkül, segítség nélkül magamra maradtam. Hát mondja csak, plébános úr, járja ez, hogy az embert elhagyhatja a felesége, amikor bajban van? Merthogy megvertem? Hát nem tagadom, hogy megtettem. De összevesztünk. És elég ok ez arra, hogy a törvény elválassza tőlem azt az asszonyt, aki megesküdtött, hogy el nem hagy semmiféle szükségemben?

Nem hallgathattam. Helyeselnem

kellett ennek a szerencsétlen embernek, merthát bizony igaza volt. Ő pedig tovább folytatta:

— Jó törvény az, amelyik épp akkor veszi el a segítőtársat, amikor a legnagyobb szükség van reá? Hiszen valamennyit csak keresek így is, betegem. Aztán kereshetne ő is. Így a két kis keresetből csak elnyomorog-nánk. Meg aztán a gyermekünket sem kellene kolduskenyérre világba bocsátani. Eltengődne ő is közöttünk.

Tovább is folytatta volna, de a teremszolga a nevét kiáltotta és megkezdődött a tárgyalás.

A bíró először a lelkükre beszélt, hogy béküljenek ki. Az asszony felbiggyesztette az ajkát és félvállról felelt:

— Nem azért jöttem ide! Ehhez a nyomorékhoz nem kötöm az életemet!

— De az Isten hozzám kötötte! — szólt sírástól elcsukló hangon a férje.

A sikertelen békéltetés után megkezdődött a tárgyalás. A bíró pontosan, lelkiismeretesen letárgyalta a vádat, hogy a házasfelek békétlenül, gyűlölettel éltek együtt, sőt a férfi sokszor meg is ütötte az asszonyt. Tanúkat hallgattak ki, — szomszédokat, ismerősöket — akik kénytelen-

kelletlen bizonyították az ütlegetek, mert hiszen látták és az igazat kellett vallaniok. Jancsira sor sem került, mert a vád és egyben válóok perrendszerően bizonyítást nyert. A válást kimondották.

Az asszony gangosan távozott, hogy az ítélet jogerőre emelkedése után polgári házasságot köthessen azzal a hektikás hivatalnokkal, akinek fél-lába úgyis a sírban volt már és utána majd nyugdíjat fog kapni. A férfi pedig könnyeit törölgetve méltatlankodott:

— Hát igazság az kérem, hogy elválasztják tőlem a hites feleségemet? Most, amikor reászorulnék?! Most, amikor ápolásra, gondozásra volna szükségem! Most, amikor a gyere-künket is el kellene tartanunk!

Szomorúan állottam ott. Én tudtam, hogy a házasság szentségének kötelékét nem bontotta fel ez a bírói ítélet, de azt is láttam, hogy az Isten jogán ejtett sérelmen kívül íme, mekkora társadalmi bajt jelent ez az elválasztó törvény. Növeli a könnyelműségeket, alkalmat ad a lelketlenségre, tönkre tesz életeket, gyermekeket, boldogságokat! Nélküle talán, ha nem is volna mennyország a

házasság muszájból összefoltozott és itt-ott repedt cserepe, de megállana benne egy kis család együttmaradása, összetörődése és a keserőségek és nehézségek mellett mégis csak tűrhető élete.

*

Elvégeztem az ügyeimet és este hazajöttem Jancsival együtt Mákkupára. A gyerek ott tengette a faluban életét. Egyideig iskolába járt, de bizony a félig-meddig hülyével nem sokra ment a tanító és a hitoktató sem, úgyhogy, amikor a következő évben be sem iratták, szemet húnytunk felette. Minek jöjjön a szerencsétlen, hiszen csak társainak gúnyja és multságuk tárgya lenne!

Jancsi a libákat őrizgette, amíg aztán 12 éves korában magához hívta az Úr. Az égi Atya ugyanis irgalmas és nem hagyja sokáig vergődni a földön az ilyen ütődött elméjű gyermekeit.

Amikor temettük, senki sem könnyezett és mindenki így búcsúzott tőle:

— Jól járt szegény! Magához vette az Isten!

20. Az én kriptám.

A mákkupai temető sírjairól írott cikkeimet sajátmagammal kezdtem és most — amikor egyelőre befejezem közlésüket — ugyancsak magammal végzem. Azaz, hogy az én kriptámmal. Mert ilyen is van. Igaz, hogy nem magam vettem és nem is magam építtettem. Úgy örököltém és olyantól, aki se atyafim, sőt, még csak hit-testvérem sem volt. Érdekes a története: kiről és hogyan szállott reám?

*

A háború elején, amikor Máramarosba törtek be az oroszok, onnét és Galiciából rengetegen menekültek. Mákkupa az arravezető vasútvonal mellett fekszik és a muszkák elől futó zsidók közül egynéhányat a községünk nyakára szállásoltak el a hatóságok.

Jött közöttük egy Máramaroskörüli faluból való pajeszos zsidó is. Úgy 50 év körüli volt, felesége nálánál

öregebbnek látszott és három leányát, meg egyetlen fiát is magával hozta. Alázatos modorú, villogó szemű, nagyon ügyes héber volt. Holmija ugyan csupán egy batyúból állott, de annál teltebb volt a pénztárcája, amelyikben csak úgy duzzadtak a zöld bankók.

Már ittlétének negyedik napján üzleteket kezdett kötni. Honnét, honnan nem szerezte, azt nem tudom, de három láda cukorral és egy láda petróleummal alapította meg az „üzletét”. Nagy kincs volt ez akkorában a falun! Petróleumot, cukrot még jegyre is alig kapott az ember. A mi héberünk tojásért, szalonnáért, füstölt-húsért cserélte be a cukrot és petróleumot, amiket aztán zúgban a városbeli hitsorsosainak jó áron továbbított. Ők meg ismét továbbadták a keresztényeknek.

Három hónapig tartott ez így. Közben Mákkupa is beleesett a felvonulási körletbe és egy hadosztályparancsnokság ütötte fel földesurunk kastélyában az irodáját. A hadosztály gazdasági tisztjei hivataluk miatt is sokat érintkeztek az állomásfőnökkel és héberünk, — nevezzük el Khonnak, — hamarosan megtalálta

az összeköttetést az állomásfőnökkel is. A dolog vége az lett, hogy Khon bevágódott hadiszállítónak a hadosztályhoz. Eleinte szénát szállított csak, egy hét mulva élelmet, egy hónap mulva mindent, ami csak kellett.

Magam is jóban voltam a katonatisztekkel és nem egyszer beszéltem velük erről a zsidóról. Becsületes és komoly emberek voltak ezek a tisztek. Tőlük hallottam, hogy nagyon meg vannak Khonnak minden szállításával elégedve. Vigyáztak a körmére, de soha a legkisebb szabálytalanságra sem jöttek rá. Khon is hatalmasakat keresett a szállításokon, a kincstár is jól járt, mert legalább nem csapták be.

Ebben az időben nálam járt az állomásfőnök is. Beszélgetés közben Khonra terelődött a szó és az állomásfőnök a következőket mondta el róla: Khon sikerein fölbuzdulva nagyobb mértékben akarta kifejleszteni a hadiszállítást. Bár sokat nyert eddig, de még nagyobb tökére lett volna szüksége. Társat keresett tehát. Beszélt erről az állomásfőnökkel is, aki elég vagyonos ember volt és látva Khonnak becsületességét, csendes, titkos társnak

kínálkozott a szállításokhoz. Khon arca elborult az ajánlat hallatára és csendesen rázta a fejét.

— Nem tehetem, állomásfőnök úr, — nem tehetem! Nézze kérem, — mondotta — Önnek hálával tartozom. Ön segített ahhoz, hogy az első szállításokat megkaptam és összeköttetésbe kerültem a katonasággal. De jegyezze meg, kérem, hogyha egy gojjal társul egy magamfajta ember, annak rendesen nem jó lesz a vége. A vevőmet nem csapom be, mert a bizalom további üzletet jelent és azt nem játszom el. A társammal szemben azonban másképpen áll a dolog és én nem akarom kitenni magamat annak a veszélynek, hogy Önt becsapjam.

*

Nem aprózom a dolgot. Elmondom röviden, ami aztán történt.

A háború végén dúsgazdag ember volt a Khon. Nemcsak a hadosztálynak, hanem a hadseregnek is szállított már és pedig százezres tételekben. Közben megvásárolta földesurunk birtokát a kastéllyal együtt. Grófunk ugyanis eléggé eladósodott és azt is remélte, hogyha jópénzen eladja a földet, kifizeti adósságait és hadikölcsönbe fekteti a megmaradt

árát, úrimódon élhet majd holtáig.

Khon hadifoglyokkal gazdálkodott a birtokon. Nem vonult be a kastélyba, hanem a botos-ispánnak kis lakásában húzta meg magát.

Akkor ütött ki a Károlyi-féle szabadság, azaz a forradalom. Khonnal találkoztam ezekben a napokban. A fejét csóválta és nem sok jót jóvendőlt.

Ebben az időben tombolt hazánkban először a spanyolnátha. Legelsőnek az állomásfőnökünk pusztult el benne. A második áldozat Khon volt, a harmadik meg a felesége.

*

A kommunizmus ideje után a fiatal Khon, — aki már a háború utolsó esztendejében szépcsengésű magyar nevet vett fel egykoronás belügyminiszteri engedéllyel — egy ideig meghúzta magát. Amikor azután látta, hogy ennek a nemzeti felbuzdulásnak és zsidóellenes riadólövéseknek inkább csak füstjük és pukkanásuk van, de magjuk nincsen, nekibátorodott. Bevonult a kastélyba, kihasználta a konjunktúrát és birtokát bérbeadva, börzézni kezdett.

A kastélyból, ahol atyja halála

után szépen berendezkedett, Pestre költözött és ettől kezdve nem láttam többé. De hírét hallottam.

Először úgy mondták, hogy mérhetetlen gazdagságra tett szert. Azt is beszélték, hogy valamelyik színháznak hiányos ruhájú táncosnőjét vette el feleségül és kettesben szörnyű dáridókat csapnak. Végül megtudtuk, hogy a tőzsdekrach idején az egész gazdagsága elúszott és a mákkupai földek és kastély is egy másik zsidónak a kezére került.

A fiatal Khon mindenét elvesztette, csak egy maradt a birtokában. Erről az egyről, úgylátszik, eleinte ő is és mindenki elfelejtkezett. Az a kriptá volt ez, melyet a keresztény kurzus első éveiben építtetett a temetők csücskében. Mákkupán ugyanis csak egy temető van és ennek sarkában földeljük el a közöttünk elhunyt másvallásúakat. Itt tették a földbe az öreg Khont meg a feleségét is. A fiuk a dúskálkodás idején gyönyörű kriptát építtetett, de arra már nem került sor, hogy szüleinek holttestét oda bevitesse. Akkor már Pesten hajszolta a börzén a milliókat és dárdózva táncolt a színésznőjével. A kriptá üresen állott.

Most egy esztendeje aztán a községházára hivatalos írás érkezett. Arról értesítettek benne, hogy a fővárosban föbelőtte magát egy tönkrement börzés, aki levelet hagyott hátra és abban így végrendelkezett:

„Minden földi ingóságomat és ingatlanomat a barátaimra hagyom. Tudtommal csak adósságaim vannak és az a néhány négyzetméter föld, amelyen a mákkupai temetőben a családi kriptánk épült. Ha barátaimnak nem kell ez a kriptá, akkor a mákkupai plébánosnak hagyom.“

A végrendeletről szellemeskedő cikkeket közöltek a liberális ujságok és engem pedig felszólított a hatóság, hogy nyilatkozzam: elfogadom-e a kriptát? Gondolkoztam és elfogadtam. Nem a magam számára egyedül, hanem Mákkupa mindenkori plébánosai földi nyugvóhelyéül.

*

Azóta sokszor jártam abban a kriptában. Megilletődve vettem kezembe a kulcsot, amellyel kinyitja majd kapuját a sírásó, *ha számomra kell előkészíteni a helyet.* Megnéztem azt a fülkét már tízszer is, ahová *az én koporsómat helyezik majd el.*

És valahányszor lent jártam, mindannyiszor, mint jobb ember jöttem fel a kriptá mélyéből. Aki ugyanis látja a sírját, az lehetetlen, hogy egykori számadására ne gondoljon és összeremegve az Isten útjára ne induljon.

TARTALOM.

	Oldal
1. Bemutatkozás	3
2. Megvallom öregségemet	9
3. A nagy kereszt	17
4. Hogy cseréltem föl a temető nagykeresztjét	23
5. Egy elhagyatott papi sír	31
6. A 48-as honvéd-pap sírja . . .	39
7. A letört oszlop	47
8. A töviskoszorús galamblélek .	53
9. A túlérős asszony	63
10. Akiket felkapott és lesújtott az élet	72
11. Az amerikai sírkereszt	81
12. Az „Ismeretlen Katholikus“ .	88
13. Az öreg Magdolna bűnbánatos tövises útja	98
14. Az eltévedt lélek, aki nem akart hazatalálni	106
15. Mákkupai Sándor	114
16. Betyár Bandi	125
17. Sír a vörös időkből	133
18. Az anyós sírja	142
19. Gugás Janosi	153
20. Az én kriptám	160

